

Indija kao poticaj za kolekciju dizajna tekstila

Todorovski, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Textile Technology / Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:201:958374>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-30**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Textile Technology University of Zagreb - Digital Repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

INDIJA KAO POTICAJ ZA KOLEKCIJU DIZAJNA TEKSTILA

Ivana Todorovski

ZAGREB

Srpanj 2017.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

INDIJA KAO POTICAJ ZA KOLEKCIJU DIZAJNA TEKSTILA

doc.art. Koraljka Kovač Dugandžić

Ivana Todorovski, 10088/TMD-DT

ZAGREB

Srpanj 2017.

UNIVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF TEXTILE TECHNOLOGY

GRADUATE THESIS

**INDIA AS INCENTIVE FOR THE COLLECTION OF DESIGNED
TEXTILES**

doc.art. Koraljka Kovač Dugandžić

Ivana Todorovski, 10088/TMD-DT

ZAGREB

July 2017.

Članovi komisije:

- doc.art. Paulina Jazvić, predsjednik
- doc. art. Koraljka Kovač Dugandžić, član
- dr. Sc. Martinia Ira Glogar, član
- dr. Sc. doc. Katarina Nina Simončić, zamjenik člana

Sažetak

Tematika ovog diplomskog rada je kolekcija tekstila inspirirana Indijom. Kroz tekstualno izlaganje istražiti će se tradicija, kultura i povijest Indije. Izgled i odijevanje sarija, načini bojanja tekstila, modni dodatci i bogata umjetnost Indije teme su koje ćemo proći u ovom radu.

Abstract

Theme of this graduate thesis is collection of textile inspired by India. Text will explore tradition, culture and history of India. How Sari looked and was worn, how textile was dyed, what were fashion accessories and rich and fertile art of India are all subject that will be mentioned in this work.

Ključne riječi

Indija, boje, umjetnost, dizajn, hinduizam, budizam, sari, kultura, materijali, tisak, kolekcija

Keywords

India, colors, art, design, hinduism, buddhism, sari, culture, fabric, print, collection

Sadržaj

Članovi komisije:.....	3
Sažetak	3
Abstract.....	3
Ključne riječi	3
Keywords	3
UVOD.....	6
BUDIZAM.....	7
HINDUIZAM	9
VEDSKO RAZDOBLJE	10
GANGES.....	16
JOGA.....	17
RASPODJELA PO KASTAMA U INDIJI	18
BONTON U INDIJI	19
SARI	20
BOJE	35
Plava.....	36
Žuta.....	36
Zlatna	37
Zelena	37
Crvena.....	37
BOJANJE KANOM.....	38
PAMUK	39
SVILA	40
UMJETNOST	42
BOLLYWOOD.....	52
MODNI DIZAJNERI.....	53
RITA KUMAR	53
PAYAL SINGHAL.....	54
DIZAJNERI TEKSTILA.....	55
RAHUL JAIN	55
UMJETNICI	57

RINA BENERJEE	57
BHARTI KHER.....	58
LIKOVNA ANALIZA.....	60
ZAKLJUČAK.....	64
LITERATURA.....	66

UVOD

Indija je prije svega država izgrađena na temeljima kulturnog pluralizma koja zbog svoje bogate povijesti i tradicije neprestano k sebi privlači brojne posjetitelje. Kao mjesto na kojem se razvilo više svjetskih civilizacija, Indija je kroz stoljeća oblikovala jedinstvenu raznoliku kulturu te je od izborne samostalnosti koju je stekla sredinom 20. stoljeća do danas prerasla u jednu od najbrže rastućih gospodarskih svjetskih sila

Zavisno iz koje regije osoba dolazi ili pak koje je religije, u skladu s time je i njezina odjeća. Osim što njihova odjeća izgleda raskošno i prekrasno, ona je veoma ugodna za nošenje. U Indiji je svakako preporučljivo imati pokrivena ramena, ruke do lakta, odnosno nadlaktice, trbuh, dekolte i koljena, odnosno noge, bilo da se radi o domaćim ljudima ili turistima. To odražava poštovanje kulture i osoba. Kultura poslovnog odijevanja kombinacija je tradicije i pravila sa Zapada. Od muškaraca se očekuje odijelo, ako je u pitanju poslovni odnos, dok je za žene glavno pravilo da moraju biti što više pokrivena, nikako dekolte ili gola ramena. Treba i pripaziti na modne dodatke i cipele od kravlje kože jer je krava u Indiji sveta životinja.

Površinom sedma najveća država svijeta (3.287.263 km²) Indija ili službeno Republika Indija, prostire se većim djelom Indijskog potkontinenta u Južnoj Aziji. Na južnom vrhu Indijskog poluotoka Indija je omeđena Indijskom oceanom, na jugozapadu Arapskim morem te na jugoistoku Bengalskim zaljevom. Na zapadu zemlja graniči s Pakistanom, na sjeveru s Kinom, Nepalom, Afganistanom i Butanom, te na istoku s Bangladešom i Burmom. Također, morskim putem Indija na jugu graniči s otočnim državama Šri Lankom i Maldivima. Iako je po površini sedma, Indija je danas s više i od milijardu stanovnika druga najmnogoljudnija zemlja na svijetu. Glavni grad države je New Delhi koji se nalazi na području samostalne uprave jedinice teritorija glavnog grada Delhija, a od važnijih indijskih gradova još izdvajamo Agru, Bangalore, Chennai, Darjeeling, Dispur, Kalkutu, Port Bair te najveći indijski grad Mumbai. Indija je politički uređena kao federalna i parlamentarna demokratska država, te je upravno podijeljena na 28 saveznih država, šest državnih teritorija, i teritorij glavnog grada Delhija. Kao zemlja smještena na povijesnim trgovačkim i kulturnim sjecištima Indijskog potkontinenta, Indija se tijekom svoje povijesti razvila u zemlju u kojoj su se na jedinstven način spojila i akumulirala velika duhovna, kulturna i materijalna bogatstva. Nakon proglašenja neovisnosti od britanske krune 1947. godine pred Indijom su se našli brojni izazovi vezani uz religijsko nasilje, terorizam, separatizam te siromaštvo i

prenaseljenost. No, zbog ubrzanog gospodarskog razvoja tijekom 90-ih godina 20. stoljeća Indija se sve više razvija u vojnu, političku i gospodarsku silu te je danas važna članica mnogih međunarodnih organizacija. Važno je napomenuti da nakon Afrike Indija predstavlja najraznolikije zemljopisno područje u kulturnom, jezičnom i genetskom pogledu. Iako indijski službeni jezik nije utvrđen, Indijci se najviše služe hindi jezikom, zatim engleskim u poslovnom svijetu i administraciji te s još 21 priznatim nacionalnim jezikom. Većina Indijaca pripada hinduističkoj, zatim muslimanskoj, kršćanskoj, sikhskoj i budističkoj te brojnim drugim vjerskim orijentacijama. Pored bogate kulturne raznolikosti Indija se ističe i kao zemlja izrazite biološke raznolikosti i brojnih zaštićenih prirodnih staništa.

BUDIZAM

Budizam je jedna od tri velike svjetske religije koja je nastala na tlu sjeverne Indije prije više od 2500 godina. Osnivač budizma, ili po njegovim vlastitim riječima onaj koji je ovo učenje samo nanovno otkrio, je Šakyamuni Buddha. Buddha nije osobno ime već titula koja označava budnog ili probuđenog, onog koji se probudio iz sna o životu i koji stvarnost vidi onakvu

kakva ona zaista jest. Prije nego što je kroz svoje duhovno pregnuće stekao taj naziv, Buddha je nosio ime Siddhartha Gautama, a rođen je kao kraljević u malom kraljevstvu Šakya. Odatle nam dolazi prvi dio njegova kasnijeg imena, Šakyamuni ili utihnuli mudrac plemena Šakya. Budizam, Buddhin nauk ili kako ga sami budisti nazivaju Buddha Dharma je učenje o probuđenju. To je učenje koje je nastalo na temelju Buddhinog izravnog iskustva probuđenja ili uvida u pravu prirodu života i predstavlja detaljno opisan put koji do njega vodi. I pored izuzetnog bogatstva i velike raznolikosti škola, učenja, metoda i praksi koje krase budističku tradiciju, a koja su nastajala i razvijala se kroz mnoge vjekove i različite kulture, poruka budizma je i danas vrlo jasna, i podjednako relevantna za naše iskustvo života kao što je to bila i prije više od 2500. godina. Temeljna shvaćanja Buddhinog nauka su vrlo izravna i upotrebljiva u praksi. Loša i nepovoljna djela koja činimo nisu posljedica

naše izvorno zle prirode, već dolaze iz neznanja. Iz neznanja o prirodi života nastaju pohlepa i odbojnost, a iz njih svi ostali jadi poput ljutnje, želje za povređivanjem, straha, zavisti, ljubomore, prijanjanja, nestrpljenja i uznemirenosti koji ljudski život u osnovi čine nesigurnim, teškim, bolnim, a ljudske odnose neskladnima i zamršenima. Budizam nije religija u onom uobičajenom smislu te riječi, jer Buddha nije bio ni bog ni prorok ni mesija. Budizam ne nudi učenje u koje treba vjerovati, niti njegova filozofija služi produbljavanju znanja o stvarnosti samo tog znanja radi. Budizam radije upućuje na to što činiti, omogućujući tako stvarnu i cjelovitu promjenu. Budizam nije prava religija, već više etika, filozofija ponašanja. Danas postoji oko 700.000.000 budista, koji su smješteni po cijeloj Aziji. Budizam nije jedinstven, nego se već nakon Budine smrti podijelio na: **therevadu**, odnosno na onaj oblik budizma koji se čvrsto drži Budine nauke, i **mahyanu**, tj. mnoge različite sljedbe koje nemaju u svemu isti nauk (najpoznatije su zen budizam, lamaizam i tibetanski budizam). Nasuprot hinduističkog strogo isposništva, budisti su razvili svoj način monaškog (redovničkog), "Bogu" posvećenog života. Budistički monah napušta život u obitelji, prijatelje i poznanike, te se posvećuje meditaciji. U većini budističkih sljedbi on mora biti neoženjen. Monasi žive u samostanima.

Pojam spasenja izravno je povezan sa pojmom **samsare** i četiri plemenite istine koje govore o patnji kao neizbježnom sadržaju ljudske egzistencije samom prirodom uvjetovane prolazne pojavnosti. Samsara u sebi uključuje ideje karme i reinkarnacije, ne omogućujući time rješenje pukom fizičkom smrću. Ti pojmovi u budizmu imaju ponešto drugačije značenje od onoga u hinduizmu jer ne podrazumijevaju postojanje individualne duše, odnosno nekog oblika vječne, nepromjenjive suštine koja sa seli iz tijela u tijelo već je i to što stvara, prenosi ili zaprima određene utjecaje u novom obliku života slijedom sakupljenih karmičkih sadržaja dio prolaznog, uvjetovanog svijeta u vječnoj igri međudnosa i uzročno-posljedičnih veza stvarajući pri tome iluziju individualnosti.

Četiri plemenite istine (čatvari arja satjani):

Postojanje patnje: prolaznost, promjenjivost i nestalnost cjelokupne egzistencije neizbježno stvara patnju (neugodno iskustvo, strah od gubitka ugodnih iskustava i stvari za koje smo vezani, suptilno konstantno nezadovoljstvo svojstveno uvjetovanoj egzistenciji, itd.)

Nastanak patnje: iskustvo patnje nastaje zbog žudnji i vezanosti za prolazno uvjetovanih neznanjem i nerazumijevanjem prirode prolaznosti života

Prestanak patnje: postoji mogućnost oslobođenja od uvjetovane egzistencije i uz nju vezane patnje

Put koji vodi do prestanka patnje: sloboda se može naći slijeđenjem osmerostruke staze

Smisao života za pripadnike budizma jest postići nirvanu. **Nirvana** je oznaka svojevrsnog raja kakvome teže budisti. Nirvana označava potpuno ugasnuće svih želja, strasti, misli, ideja. Nirvana označava također nestanak želje za životom i smrću, potpuno ništavilo. Svi ju mogu postići ako to doista žele, premda se radi o malom broju ljudi. Nakon smrti nirvana se nastavlja na način pari-nirvane (konačnom stanju nirvane). U pari-nirvani osobnost je po smrti nestala i prešla je u stanje apsolutnog blaženstva i najveće sreće. Ipak, i budisti vjeruju u ponovna rađanja ovisno o karmi (zasluzi odnosno krivnji).

HINDUIZAM

Hinduizam je drevna azijska religija čiji početci sežu iz razdoblja od 16. do 15. stoljeća prije Krista, koja je započela svoj razvoj u Indiji, gdje je i danas glavna religija. Indijci, radije govore o vječnom učenju i zakonu (sanātana dharma), jer je naglasak na načinu života više nego na načinu mišljenja. Hinduizam se izdvaja među svjetskim religijama po neuobičajenoj šarolikosti teoloških i filozofskih doktrina, svjetonazora i religijskih organizacija. Unutar njega postoje razlike često veće od onih među formalno različitim svjetskim religijama što čini svaki pokušaj konciznog definiranja i opisivanja te religije teškim, pa i nemogućim.

Hinduizam je jedna od najvažnijih svjetskih religija, treća po veličini, ne samo zbog procijenjenih više od 800 milijuna sljedbenika nego i zbog izrazitog utjecaja na mnoge druge svjetske religije za vrijeme dugog, neprekinutog razvoja od oko 3500 godina. Hinduizam je rasprostranjen na prostorima jugoistočne Azije, istočne i južne Afrike, Europe (Ujedinjeno Kraljevstvo), Amerike i pacifičkih područja sve do otočja Fidži. Kroz povijest indijski swami i gurui imali su mnogo sljedbenika, a Hare Krišna skupine danas nalazimo u Europi i u Americi. Hinduizam nema ni osnivača ni proroka. Nema određenu crkvenu ili institucionalnu strukturu, ni strogo određen credo. Hinduizam je čvrsto isprepleten s predajom o zemlji Indiji, njezinim društvenim sustavom i poviješću. većina hindusa vjeruje u Boga na ovaj ili onaj način; pojedini hindus može štovati jednog boga, nekoliko njih ili nijednog .neki hindusi vjeruju da poštovanje svih živih bića zahtijeva da budu vegetarijanci; drugi će žrtvovati životinje za vrijeme hramskih svečanosti, neki obožavaju Šivu, neki Višnu ili njegove

inkarnacije; drugi pak štiju božice. stanovnici jednog sela nemaju isto središte vjere, koje će ujediniti seljake i na drugom mjestu. Ipak, za hinduizam je karakteristična vjera u nizove utjelovljenja, seobe duša ili reinkarnacije i u tome je značajna razlika pored svih velikih bliskoistočnih jednobožačkih religija koje čovjekov život vide kao jednokratno, premda na neki način vječan, događaj u kojem je naglasak na moralnim odlukama u skladu s Božjim zapovijedima te na njihovoj konačnoj prosudbi nakon smrti. Hindus misli o toku života kroz mnoge egzistencije. To se skriva iza pojma samsara, koji označava tijek života od rođenja do smrti, zatim do ponovnog rođenja – životni ciklus. Povezan s pojmom samsare jest i pojam karme. Karma doslovno znači »djelo« ili »djelatnost«, a zapravo označava zasluge, krivnje te posljedice čovjekovih djelovanja u jednom životu. U kojem će se sljedećem utjelovljenju duša naći ovisi o njenoj karmi. Hindusi vjeruju da se karma prikuplja i raste, te prenosi kroz mnoga utjelovljenja. Neki smatraju da se posljedice ranijih djela ipak daju popraviti pokajanjima i obredima, »odrađivanjem« kroz nagrade i kazne, te da se na kraju može postići mokša ili »oslobođenje« od cijelog lanca samsare bilo kroz odustajanje i odbacivanje svjetovnih žudnji i želja, Božju milost ili drugi način. Hindusi osobito štiju mnoge rijeke, a među njima posebno mjesto zauzima rijeka Ganges, koja ne napaja samo njihovu zemlju, voda je simbol beskonačnog života. Stotine tisuća vjernika obredno se kupaju svakog dana na njezinim obalama. Najznačajnije takvo središte jest grad Benares na Gangesu, koji je ujedno i najsvetiji indijski grad – za hindusa mjesto na kojem želi umrijeti. Poslije spaljivanja pepeo raspu po vodi svete rijeke i »život se nastavlja«. Najstariji dokazi malenih elemenata hinduizma datiraju se u doba neolitika u rani harapanski period (oko 5500. do 2600. prije Krista). Najstarija vjerovanja i rituali potječu iz pretklasične ere (1500. do 500. prije Krista) te se nazivaju vedskom religijom. Najstariji hinduistički tekst jest Rgveda (1700. do 1100. prije Krista, prema lingvističkim i filološkim dokazima).

VEDSKO RAZDOBLJE

Moderni je hinduizam nastao iz Veda. Najstarija Rgveda u središtu ima štovanje božanstava kao što su Indra, Varuna i Agni te Soma ritual. Negdje između 1500. i 1200. godine prije Krista divlja arijska plemena na bojnim su kolima zauzela Indiju, dolazeći sa sjeverozapada. Naselila su se u područje današnjeg Pandžaba, donijevši svoj jezik i tradiciju, te su tako arijska plemena uvelike utjecala na kulturu i drevne religije starosjedilaca, matrijarhalnog društva utemeljenog već u trećem tisućljeću prije Krista. Prije nadiranja arijskih plemena glavna karakteristika religije doline Inda bio je kult plodnosti. Mnoge su životinje smatrali svetima (govedo, kozu, zmiju, krokodila), a klanjali su se jednom glavnom božanstvu.

Religija arijskih došljaka potisnula je, ali i djelomično asimilirala staroindijsku. Poput Grka, arijska su plemena prinosila žrtve bogovima koji su predstavljali personificirane prirodne sile, dok je stara religija doline Inda uključivala yogu, odricanje i obrede pročišćenja. U to doba se razvija i indijski jezik, što se danas zove sanskrtom. Taj period ranog hinduizma naziva se još i vedskom religijom. Vede (vid znači »znati«), religijski tekstovi nastali oko 800. godine prije Krista predstavljaju glavni izvor poznavanja prvotne vjere. Najmoćniji izraz te rane religije jest obred, pomno razrađeni ritual kod kojega glavnu riječ vodi svećenik, brahman. Hijerarhija koja je nastala vršenjem obrednih radnji vjerojatno je prvi zametak kasnijeg društva podijeljenog na kaste. Svete staroindijske knjige stoljećima su prenošene usmenom predajom, te su konačno redigirane koncem 6. stoljeća prije Krista. Vede u užem smislu sadržavaju četiri zbirke stihova (sanhita) i proze obrednog, mitološkog i magičnog karaktera:

Rgveda

Samaveda

Jadžurveda

Athervaveda.

Najstarija je Rgveda napisana drevnim oblikom sanskrta s područja sjeverozapadne Indije. Napisana je vjerojatno u razdoblju između 1300. i 1000. prije Krista te sadrži 1028 himni s više od deset tisuća strofa. Himne su obično upućene jednom bogu, ali se i drugi različiti bogovi u njima pojavljuju. Najpopularniji je bog Indra, koji je prikazan kao ratnik koji pobjeđuje sile zla i stvara svijet, dok je Varna glavni bog koji upravlja ceremonijalnim obredima i zakonom. Dharma (kozmički red) pod njegovim je nadzorom i on osigurava da ne bude prijestupa, kako kozmičkih, tako ni ljudskih. Prvotnim zbirka poslije su dodane Brahmane, opsežni komentari i obredni propisi. Posljednji dio Veda jest Upanišad (»Tajna nauka«), zvana i Vedanta, prozna zbirka filozofskog i teološkog karaktera. Vede imaju izvanredno povijesno i filozofsko značenje, a dijelovi literarnog karaktera, iako malobrojni, ističu se velikom izražajnom snagom i dubinom. Himne Rgvede imaju važnost i kao najstariji uzorci indoeuropskog stiha, ali u njima nalazimo i prve tragove filozofske refleksije. Tako u njima postoji i najraniji izraz o bitku i nebitku, o zakonitosti svemirskog zbivanja i ograničenom doseg u ljudske spoznaje. Razdoblje od 300. godine prije Krista do 300. godine poslije Krista bilo je odlučno za pojavu onog što nazivamo klasičnim hinduizmom. Pisane su

sutre. One su uglavnom bile zbirke aforizama koje su nastojale istaknuti učenje Veda i Upanišada. Božanstva iz Veda zamijenjena su starijim bogovima ili su poistovječena s njima. Rudra - moćni bog u vedskim himnama bio je tada poistovjećen sa Šivom, »bogom koji pleše«, čiji su kipovi pronađeni prilikom iskopavanja u dolini Inda. Zatim je uslijedilo razdoblje u kojem su zapisivane priče iz prošlosti. Ono što je kružilo u obliku lokalnih legendi smatralo se najboljim izrazom indijskog pogleda na svijet. Epovi su ukazivali na trajnu borbu dobra i zla, kozmosa i kaosa u čovjekovim poslovima. Sva djela ukazivala su na potrebu da se otkrije smisao i svrha čak i u razdoblju nereda. Epske pjesme Ramayana i Mahabharata spjevane su od 400. pr. Kr. do 200. poslije Krista, ali su se usmeno prenosile stotinama godina prije. Kasnije purane govore o bogovima i demonima.

Ramayana je ep koji je nastao između 4. stoljeća prije Krista i 2. stoljeća poslije Krista sastoji se od 38 000 stihova. To je mit o spletki kojom je Rama, božanski junak i kralj, uklonjen s prijestolja, a njegova vjerna žena Sita oteta na Šri Lanku. Rama je utjelovljenje pravедnosti i smatraju ga jednim od deset avatara (utjelovljenja) boga Višne. Pojavilo se mišljenje da bogovi u svakom razdoblju šalju jednog avatara. U pučkom hinduizmu priča o Rami ne sluša se samo od ranog djetinjstva, već postaje i osnova svakodnevnog života. Ramu se zaziva na početku svakog pothvata i zahvaljuje mu se poslije uspješno obavljenog posla. Njegova junačka djela postala su primjer za ugledanje i poticaj za ispravno ponašanje. Njegovo ime služi za utjehu ostarjelima i pjevati će ga okupljeni žalobnici, dok se tijelo mrtvog čovjeka odnosi na spaljivanje. Ramina žena Sita postala je primjer vjerne žene, te su je veličali zbog njezinih vrlina ljubavi i odanosti.

Mahabharata je ep koji je nastao između 4. stoljeća prije Krista i 4. stoljeća poslije Krista. Najopsežnije je djelo svjetske književnosti sa više od 200 tisuća stihova u 18 knjiga. Govori o ratu između braće Pandava i Kaurava. Bhagavadgita (»Pjesma uzvišenog«), nazivana često i samo Gita, najvažniji je i književno najvredniji od moralno–filozofskih spisa u Mahabharati, a u Indiji je danas najpopularniji dio cijelog epa. Etičke dileme duha, koje u umjetnički oblikovanom dijalogu postupno zaoštavaju, smatraju se najvjernijom ilustracijom indijske misli te se često Gita naziva Biblijom »hinduizma« zbog svoje pučke privlačnosti te se ističe da je spas svima dostupan: klasne razlike nisu prepreka već način da se osigura spas.

Za vrijeme željeznog doba u Indiji nekoliko se mislilačkih škola osnovalo i razvijalo u hinduističkoj filozofiji. Tri su ključna događaja uzrokovala nastanak nove epohe hinduističkih mislilaca: upanišadsko duhovno podizanje, dolazak Mahavire, osnivača džainizma te Bude,

osnivača budizma. Oni su naučavali da pojedinac ne mora prihvatiti autoritet Veda ili kastinski sustav da bi postigao mokšu ili nirvanu. Buda je otišao korak dalje i tvrdio da postojanje duše ili Boga nije potrebno. U to su doba mnogi hindusi postali budisti ili đianisti.

U 7. stoljeću prije Krista vlast svećenika u društvu bila je u sjevernoj Indiji općenito prihvaćena. No u to doba razvoja unutar hinduizma javljaju se pokreti džainizam i budizam, ali i pokret nazvan Upanišade. Džainizam i budizam religije su koje su nastale na temeljima hinduizma. Mahavira, ličnost u pozadini džainizma i Buda, osnivač budizma, pripadali su malim gradovima - državama unutar arijskih plemenskih zajednica. Nastaju kao reformacijski pokreti tadašnjeg još nerazvijenog hinduizma, no ipak u konačnici se formiraju kao odvojene religije iako imaju velike sličnosti i zajedničke elemente. Tako u džainizmu postoji tzv. »pet temeljnih vrлина«: nenasilje, govorenje istine, poštovanje, čednost i nevezanost za svjetovne stvari. Buda, pravim imenom Siddhartha Gautama, odbijao je hinduističke kultove žrtvovanja i sustav kasti te je poučavao o novom načinu oslobođenja i spasenja, koje je opisao kao »ugasnuće« ili nirvana. Smatrao je da je čovjekov osjećaj žudnje odnosno želje, uzrok njegove strepnje i patnje. Odbacivanjem želje postiže se oslobođenje i dostiže se nirvana. Budino učenje brzo se širilo prema jugu Indije i otuda na Šri Lanku i u Burmu. Iako su džainističke i budističke ideje imale velik utjecaj na razvoj hinduizma, kasniji hinduistički učitelji smatrali su ih nepravovjernima. Nasuprot tome, postojao je drugi oblik polutajnog učenja koje se širilo preko učitelja na učenika unutar vedske baštine te je oblikovalo budući hinduizam. To učenje postalo je poznato kao Upanišade. Ti se učitelji nisu bavili molitvama bogovima ili obrednim žrtvovanjem. Pokušavali su dokučiti osnove svemira, stvarnosti (brahmana) koja prethodi svakom postojanju, istraživali su prirodu ljudske svijesti. Kao i džainisti, i budisti su težili prevladavanju temeljnih osjećaja tjeskobe i frustriranosti koji obilježavaju ljudski život. Upanišade su zapravo svećenički priručnici, teorijske rasprave koje parabolama obznanjaju svoje viđenje stvarnosti, filozofske spekulacije koje su se očitovale u panteističkom učenju o brahmanu, neutralnoj duši svijeta koja prožima sve stvari, ali u pojedinom se biću javlja kao atman, individualna svijest o samom sebi. Smatrano je da je put do spasa zapravo put do znanja i duhovnog uvida, odnosno da se spasenje individualne duše ne postiže obrednim prinošenjem žrtve, nego filozofsko–mističnim poniranjem u tajne bića i sjedinjenje s bogom. Međutim njihova učenja su bila suviše apstraktna i nepristupačna običnom puku pa su stoga ostala dostupna samo veoma malom krugu vjernika.

BOŽANSTVA

Iako u hinduizmu postoji veliki broj božanstava i polubogova, većina vjernika štuje samo jednog boga od kojih su Šiva, Višnu i božice najpopularnije, a također i božanstva zvani deva (devī). I Višnu i Šiva žarišta su kultova u kojima štovatelji tragaju za jedinstvom s bogom. Snaga štovanja Šive na jugu Indije od davnina odražava odbacivanje brahmanskih arijskih oblika štovanja: žrtvovanja životinja, molitva za mrtve i drugih obreda. Hinduistička umjetnost, za razliku od grčke u kojoj su božanstva prikazana jednostavno kao ljudska bića, ukazuje da su božanstva daleko više od ljudi. Moć je izražena mnoštvom ruku, a božanska mudrost (kao kod Šive) trećim okom na sredini čela. Čak i životinjska obilježja pokazuju posebna svojstva boga. Boga Ganešu uvijek prikazuju sa slonovom glavom i jednom kljovom, što govori o snazi onog koji štiti kroz život.

Bog Brahma ima ulogu stvoritelja, no unatoč toj važnoj ulozi ostaje potpuno apstraktan. Gospodar je svih stvorenja, no ipak on je iznad i onkraj štovanja i vjerojatno mu nije posvećen nijedan hram. Brahmu često prikazuju kao boga s četiri lica, kako obuhvaća četiri strane svijeta, i s četiri ruke u kojima drži četiri Vede. Katkad je prikazan kako jaše na labudu; katkad sjedi na lopoču, što je simbol činjenice da dolazi od sebe i da nije stvoren. Njegova je dužnost dovesti mnoštvo u život na mjesto prvotnog jedinstva.

Bog Višnu štuje se kao veliki održavatelj, smatra se da upravlja ljudskom sudbinom. Često ga se prikazuje simbolički: on može spavati na oceanu, koji predstavlja kaos, može biti na čelu nebeskog dvora, kao simbol Sunca, može biti izdignut na nebeskom orlu. Kult boga Višne veoma je omiljen. On je ujedno simbol božanske ljubavi, te se približava čovječanstvu u deset svojih inkarnacija ili avatara, od kojih je nekoliko i životinja, a najpopularniji su Rama i Kršna:

Matsja - riba

Kurma - kornjača

Varaha - vepar

Na-rasimha - čovjek-lav

Vamana - patuljak

Parašu Rama

Rama

Kršna

Buda

Kalki

Jedna od najpoznatijih jest **Lakšmi**, božica bogatstva, svjetla, mudrosti, lotosa i sreće, a također i ljepote, hrabrosti i plodnosti. Smatra se Majkom Svemira. Njezina je inkarnacija Sita, Ramina žena te je tako Višnuova ljubav.

Šiva je božanstvo u kojem se sve suprotnosti susreću i razrješuju u osnovno jedinstvo. Simbol Šive jest falus ili lingam te predstavlja mušku ulogu u plodnosti i rađanju, a u većini hramova posvećenih Šivi nalazi se kip bika, simbola muškosti. Šiva je razaratelj života, ali i njegov ponovni stvaratelj; grozan, ali i oličenje blagosti. U njemu postoji spolno razlikovanje, ali je i simbol jedinstva koje nadilazi svaku podjelu. On je izvor i dobra i zla. U umjetničkom prikazivanju od davnina često se prikazuje kao kralj plesača, što je zapravo simbol utjelovljenja kozmičke energije. Ples govori o ritmu u srcu sveg postojećeg – bilo u svemiru ili u pojedinačnoj svijesti, volji ili osjećajima, gdje su znanje i privid (maya) u sukobu. Prikazuje se s mnogo ruku: jedan par izražava ravnotežu između života i smrti, dok drugi upućuje na sukob između dobra i zla.

Bogoslužje je u velikoj mjeri individualno. Zbog toga su obredi kod kuće isto tako važni kao i oni u hramu. Hindus štuje kao pojedinac i kao obitelj, a ne kao zajednica vjernika. U većini kuća nalazi se neki ugao ili soba gdje se nalazi obiteljski žrtvenik. Na njemu je kip, oltar ili simbol božanstva. To može biti spiralno oblikovan kamen koji predstavlja Višnu ili kameni stup koji predstavlja Šivu. To su i jarko obojene slike koje prikazuju hindusku mitologiju ili oslikavaju junačka djela bogova. Rano ujutro, štovanje započinje izgovaranjem mantre »Om«, a zatim vjernik sjeda na zemlju prekrivenih bosih nogu, gledajući vrh svog nosa i licem okrenut prema izlasku Sunca te započinje meditaciju. Pali mirisne štapiće ili tamjan, a ispred žrtvenika polaže hranu i cvijeće. Večernje pobožnosti slične su, ali kraće. Brak je izrazito važan za svakog vjernika. Vjenčanje je jedan od najsvečanijih i najsloženijih obreda u hinduizmu, obred koji ne samo da osigurava nastavak obitelji nego i blagostanje preminulim članova obitelji koji borave u drugom svijetu. Pogrebne svečanosti imaju također veliku važnost te je sin taj koji obavlja obrede koji će omogućiti duši njegova preminula oca novo duhovno tijelo, kojim će se preseliti u sljedeći život.

U klasičnom hinduizmu djelovanje (karma) i dužnosti (dharma) glavni su pojmovi. **Karma** će

nagomilavanjem dobrih i loših djela utjecati na čovjekovu sudbinu, ali ne postoji jedan način da se postigne dobra karma. Rano u vedskom periodu postojala je ideja o općem moralnom zakonu (rita) kojeg su čuvali bogovi Mitra i Varuna. Molitva i žrtva bile su potrebne da se održi pravilan odnos među božanstavima i čovjekom, a grijeh je mogao biti moralni ili obredni. Moralni zakon izražavao je osnovu društvenog poretka koji je bio pod kontrolom priručnika svećenika i zajamčen od vladara, no moralni zakoni i djelovanja bili su usko povezani uz klasnu podjelu društva, tako dharma nikad nije postala apsolutna vrijednost za sve pripadnike indijskog društva. Veliku su ulogu pri određivanju moralnih vrijednosti odigrali staroindijski epovi koji naglašavaju neke osnovne etičke vrline - dužnosti djeteta prema roditeljima, ljubav i naklonost koju roditelji moraju pružiti djeci, uzajamno poštivanje u braku, ljubav i sklad kao ideal. Težnja za bogatstvom i sredstvima za život, uživanje u veselju ili ritualne pobožnosti bili su relativni za one koje žive u svijetu etičkih nastojanja. Jedina apsolutna etika bila je povezana s oslobođenjem pojedinca od ciklusa ponovnog rađanja. »Traganje za blaženstvom« zapravo znači poštovanje osnova moralnosti – sanātana dharme: uzdržavanje od ubijanja, krađe, spolne nečistoće, laži ili uporabe opojnih sredstva. Ako se ne pridržava tih »zabrana«, pojedinac ne može steći osnovnu čistoću koja je potrebna da se dođe na put prema mokši, na put ka oslobođenju, koji se još naziva đnanamarga. U novije vrijeme više se naglašava napredak nego ciklusi vremena, te će današnji Hindus govoriti o općem dobru kao cilju koji treba postići.

GANGES

Ganges je jedna od glavnih rijeka Indijskog potkontinenta. Pošto su mnogi glavni provincijski ili carski gradovi Indije bili smješteni na njenim obalama, rijeka Ganges ima iznimnu povijesnu i nacionalnu važnost za Indiju, te se u hinduizmu ona također smatra svetom rijekom. Isto tako, njene obale predstavljaju jedno od najplodnijih i najgušće naseljenih područja na svijetu, dok milijuni Hindusa godišnje na njoj obavljaju obredna kupanja ili u nju bacaju pepeo svojih pokojnika. Ganges izvire u zapadnom dijelu Himalaja u indijskoj državi Uttarakhand, zatim prolazi sjevernim dijelom Indije, te se nakon prijelaza u Bangladeš ulijeva u Sunderbans deltu u Bengalskom zaljevu. Dužina rijeke iznosi 2510 kilometara, a njena prosječna dubina je 16 metara. Kao što je već istaknuto, Ganges ima veliku religijsku važnost za Hinduse. Na njenim obalama smještena Božica Ganga je i jedan od najsvetijih gradova hinduizma, grad Varanasi, u kojem stoje na stotine hramova uz obalu rijeke. Također, Ganges se spominje u najstarijim hinduističkim svetim spisima Rig-Vedama. Bitno je dodati da Hindusima Ganges ne predstavlja samo običnu rijeku, već prije svega Ganges

njima simbolizira majku, božicu, kulturu i tradiciju. Važnost Gangesa za Hinduse možda se najbolje očitava i u činjenici da većina njih smatra da im je život nepotpun ukoliko se barem jednom u njoj ne okupaju. Nadalje, većina Hindusa vjeruje da Ganges može očistiti dušu osobe od prošlih grijeha, te da ima čudnovato i ljekovito djelovanje. Upravo zbog ovih razloga i ne čudi što mnogi Hindusi čuvaju bočicu vode iz Gangesa u svojim kućama. Također, valja istaknuti da se neki od najvažnijih hinduističkih festivala i vjerskih obreda održavaju na obalama Gangesa. Isto tako, Hindusi vjeruju da bacanjem pokojnikovog pepela u Ganges pokojnik dobiva izravan prolaz u raj, zbog čega su mnogi krematoriji izgrađeni na obalama rijeke.

JOGA

Za hindusa je mokša veliki cilj. Ta želja za oslobođanjem nije politička, nego duhovna, a po filozofskom (upanišadskom) učenju, mokša se ističe kao oslobođanje od tereta neznanja jer je neznanje to što sputava čovjeka u vječnom krugu rođenje – smrt – ponovno rođenje, koje izražava samsara. Oslobođenje će se postići onda kada »znanje zamijeni neznanje – kad se stvarnost ispravno shvati, a prolaznost i privid odbaci«. Vjerovalo se da će se kontrolom disanja dopustiti »sebe« da napusti tijelo i krene putem znanja (đnanamargom – ili putem prema mokši). Vjerovalo se da se kontrolom disanja uspijeva postići efekt zatvaranja arterija srca prema čelu, te na taj način »duh kreće do svog doma u srcu«. Za hindusa posebno se znanje stiče meditacijom praćenom disciplinom joge (yoga) i ponavljanjem misteriozne mantrе »Om«. Joga kao znanost, kao razvijena i ustaljena praksa sa svim svojim metodološkim obilježjima, ima više od 6 000 godina žive predaje, koju možda ne poznaje ni jedna druga znanost. Izvorno pripada jednoj od šest klasičnih hinduističkih filozofija – odnosno načina duhovnosti. Joga sadrži osmerostruku metodu savladavanja: yama (apstinencija, govorenje istine, uzdržavanje od ubojstva, jačanje kreposti, samokontrola), niyama (pridržavanje pravila, vršenje pobožnosti), asana (položaji tijela), pranayama (vježbe i regulacija disanja), pratyahara (nadozor tj. obuzdavanje osjetila), dhyana (meditacija), dharana (kontemplacija) i samadhi (oslobođanje, prosvjetljenje). Moderna joga stekla je značajna priznanja i kao izvor izvrsnog zdravlja te je kao takva prihvaćena od zapadnih stručnjaka i Svjetske zdravstvene organizacije. No ipak, osim u Indiji, još se samo u nekim privatnim klinikama u SAD-u, Velikoj Britaniji, Japanu i Izraelu, yoga i ayurveda (indijska tradicionalna medicina) sustavno primjenjuju. Terapijska joga sastoji se od više

stotina tjelesnih vježbi stavova i tehnika disanja. Ako se nauči i redovito prakticira tehnika joge, ubrzo se uočavaju brze pozitivne promjene zdravstvenog stanja i izlazak iz fizičke i psihičke inertnosti. Brojna zdravstvena istraživanja dokazala su kako se sustavnim provođenjem terapijske joge postižu bolji rezultati ozdravljenja, u odnosu na konvencionalnu medicinu, kod niza bolesti: karcinoma, side, metaboličkih i endokrinih oboljenja, bolesti živčanog sustava, migrene, astme, nesаницe, bolesti kralježnice i zglobova, visokog i niskog tlaka...

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Hinduizam>

RASPODJELA PO KASTAMA U INDIJI

U današnjem modernom svijetu nemoguće je zamisliti da još uvijek postoji sistem podijele ljudi u kaste no one u pojedinim dijelovima svijeta još uvijek postoje iako su u istim i zakonom zabranjene. Mogli bi reći da su kaste zatvorene društvene grupe koje su formirane na religioznoj osnovi, a nastale su u robovlasničkom društvu. Naziv kasta dolazi od portugalske i španjolske riječi „casta“ što označava rod, rasu, klan ili pleme. Prema nekakvim narodnim vjerovanjima smatra se da su kaste „stvorili“ tadašnji svećenici kako bi na jednostavnije načine kontrolirali ljude. Prema statističkim podacima danas u indijskom svijetu 300 milijuna ljudi živi po sistemu indijskih kasti. Pripadanje nekoj kasti definirano je samim rođenjem. Ako se netko rodio u siromašnoj obitelji teško da će za vrijeme života prijeći u viši sloj kasti. Međutim, takvi slučajevi bili su mogući, ali vrlo rijetki. Prema tradiciji pripadnici istih kasti uvijek su se međusobno vjenčavali i družili. Prema određenim činjenicama možemo zaključiti da je ovakav sistem pripadnosti među ljudima od njihovog rođenja nejednak pa i nepravedan. u Indiji su kreirani hinduistički priručnici pod nazivom „Manuovi zakoni“ u kojim se jasno opisuje i daje do znanja tko će s kime stupiti u brak, koga pojedini pripadnici kaste trebaju izbjegavati ili na koji način trebaju održavati vlastitu “higijenu”.

Brahmani.

Brahmanima se nazivaju ljudi koji su predstavljali vrh društvene ljestvice odnosno to su osobe koje su bile odgovorne za pisanje i tumačenje vjerskih tekstova, ali i vođenja vjerskih obreda. Bavili su se svim važnijim poslovima u državama, a bili su uglavnom visoko obrazovani. Ovu skupinu ljudi činili su svećenici.

Kštarije

Kštarijama su se nazivale skupine ljudi koji su zapravo vodili zemlju. Mogli bi reći da su to bili pravi vladari kao i malobrojne visoko pozicionirane vojne obitelji.

Vajšije

Vajšije ili lokalno stanovništvo činili su srž strogog kastinskog sustava. Osim što ih je bilo mnogo, bavili su se poslovima poput poljoprivrede, trgovine i ostalim pučinskim obrtima.

Šudre

Jedu od nižih razina kastinskog sustava činili su šudre u koju je pripadalo tamnoputo stanovništvo koje je za vrijeme života bilo zarobljeno, a obavljali su najteže fizičke poslove. Prema vjerovanjima za njih se smatralo da nisu dostojni prisustvovati religijskom obredu i molitvama.

Parije

Dno ljestvice kastinskog sustava činili su ljudi za koje se smatralo da ne vrijede, odnosno mogli bi reći da su bili izbačeni iz zajednice. Osim što ih nitko nije cijenio, obavljali su najgore poslove poput rada s fekalijama, krvlju i raznim nečistoćama. Oni su spaljivali mrtve i nosili uginule životinje s cesta. U pojedinim dijelovima zabranjivao im se ulazak u hramove, ali i kuće ljudi koji su pripadali višim razinama sustava.

BONTON U INDIJI

Iako cijene pozdravljanje s „namaste“ (sklopljenim rukama položenim kod srca), u Indiji neće zamjeriti ako ih pozdravite i na neki drugi način. I dok se muškarci pozdravljaju i rukovanjem, nije uobičajeno da se rukuju muškarci i žene. Naravno, postoje izuzeci, no sve ovisi o prilici i osobi s kojom se susrećete. Ako je neki Indijac u većoj mjeri prihvatio zapadne običaje tada je rukovanje s njim prihvatljivo, no valja biti pažljiv kako ne bi nekoga uvrijedili. Ako se ne pozdravlja s „namaste“, obavezno se rukuje desnom rukom. Pri ulasku u nečiji dom poželjno je izuti cipele, no valja pripaziti i skloniti stopala od tuđih pogleda i nikako ih ne usmjeravati prema sugovorniku jer se smatraju nečistima. Poštujte nečiji osobni prostor i držite razdaljinu među ljudima otprilike barem za dužinu ruke.

Ovisno o situaciji, teme za razgovor trebale bi se kretati oko obitelji, tradicije i sličnih stvari,

ali nikako ne oko ratova ili osobnih stvari. Ono što je u Indiji posebice izraženo, to je hijerarhija i to se treba poštivati. Osobe valja oslovljavati s titulama te tako izraziti poštovanje bilo da se radi o poslovnom susretu ili nekoj drugoj prigodi.

U Indiji se uvijek jede desnom rukom te se njome ljudima i dodaje hrana. Lijeva ruka smatra se „nečistom“ jer se njome obavljaju određene aktivnosti vezane uz higijenu, obuvanje cipela i slično. Često se jede prstima, no pravilo je da se to uvijek čini lijevom rukom. Kod darivanja treba pripaziti jer se u Indiji darovi nikada ne otvaraju pred osobom koja ih je darovala. Bitno je zahvaliti na poklonu, ali ostaviti otvaranje za kasnije. Najčešće se ne daruje pri prvom susretu, a dar se obavezno pruža s obje ruke. Prihvatljivi su suveniri, no nikako pokloni od kravlje kože. Krava se u hinduističkoj religiji veže za boga Krišnu, koji je gajio veliku ljubav prema kravama i volio krasti maslac kada je bio maleni dječak (kako je često prikazan u literaturi te na svetim slikama ili religijskim umjetninama). Svi štovatelji Krišne stoga gaje veliko poštovanje i ljubav prema kravama. Zanimljivo je da krave imaju i svoj praznik u Indiji, koji je poznat pod nazivom Gopastami i slavi se jednom u godini. Na “praznik krava” krave se ukrašavaju te daruju njihovom omiljenom hranom, nakon čega se u hramovima moli za njihov dug život. Pet derivata koje daje krava (mlijeko, prečišćeni maslac – ghee, sir, jogurt i izmet) su neprocjenjivo vrijedni ljudima u Indiji, mnogo više nego samo kravlje meso. Čak se i kravlji izmet smatra blagom, jer je neophodan za organsko obogaćivanje zemljišta i uzgoj povrća i žitarica, a naveliko se koristi u seoskim domovima u Indiji kao materijal za loženje i grijanje. Budući da hinduistička religija zagovara vegetarijanstvo, kao jedan od načina duhovnog rasta i princip nenasilja (ahimsa), ne iznenađuje zašto se kravlje meso ne jede, budući da je tradicionalna vegetarijanska prehrana bazirana na povrću, voću, žitaricama i mlijeku i mliječnim proizvodima. Uz mahunarke, kravlje mlijeko i mliječni proizvodi glavni su izvor proteina u bezmesnoj vegetarijanskoj ishrani. Budući da je krava zakonom zaštićena životinja u Indiji, njeno ubijanje, klanje i distribucija kravljeg mesa je strogo zabranjeno, a oni koji se bave ilegalnom distribucijom kravljeg mesa riskiraju rigorozne zatvorske i novčane kazne.

SARI

Sari, Saree ili Shari je ženski odjevni predmet iz Indijskog potkontinenta koja se sastoji od 4,5 do 8 metara drapiranog materijala, širine 60 do 1,20cm koji je obično zamotan oko struka, s jednim krajem prebačena preko ramena, otkrivajući trbuh. Postoje različiti stilovi

sari odijevanja a uobičajeni stil je **Nivi stil**, koji je nastao u **Andhra Pradesh**. Sari se nosi preko podsuknje koja se zove "**parkar**" dok se gornji odjevni dio sastoji od bluze kratih rukava a naziva se "**ravike**" u Južnoj Indiji a neki ga znaju i pod nazivom "**choli**". . Sari je povezan s milošću i naširoko smatran simbolom milosti u indijskoj kulturi. U povijesti indijske odjeće sari nas vodi natrag do Civilizacija Doline Inda, koji je procvjetao tijekom 2800-1800 godine prije Krista u sjeverozapadnom dijelu indijskog potkontinenta . Pamuk se po prvi puta uzgaja i tka u Indiji. Sredstva za bojanje korištene u tom periodu još uvijek su u upotrebi a najpoznatije su indigo dobiven iz biljke Indigofera tinctoria, crvena dobivena iz Rubia cordifolia te kukurma. Svila je tkana oko 2450 godina prije Krista i 2000 godina prije Krista.

Tradicionalna indijska nošnja - sari - prepoznatljivi je simbol Indije i prelijepih Indijki. Sariji se izrađuju u različitim teksturama i bojama, a po dezenu i materijalu od kojega je izrađen možete prepoznati da li je žena udata ili nije, iz koje društvene klase dolazi, njen materijalni status, čak i odrediti mjesto odakle žena dolazi (budući da se sariji razlikuju u različitim indijskim pokrajinama). Sari prij svega mora biti napravljen od prirodnog materijala – to može biti najskuplja svila (tzv. brušena svila, krepsaten, krepdešen...), ali i obična pamučna tkanina. I boje za sari su prirodne, biljnog, životinjskog ili mineralnog porekla, od vrlo nežnih do onih jarkih, vatrenih. Ornament je u sariju posebno važan jer uvek nosi određeno značenje. Tako, recimo, neveste nose crveni sari sa bogatim zlatnim vezom, udovice su uvek u belom bez ikakvih ukrasa, a mlade mame oblače žuti i nose ga do sedmog dana od rođenja deteta. Monasi nose narandžastu boju, a zeleni sari nose uglavnom pripadnice muslimanske vere.

Sari se najčešće opisuje kao indijska ženska narodna nošnja, no on je prvenstveno suvremeni odjevni predmet, posve funkcionalan i svakodnevan. Sama riječ sari izvedenica je od sanskrtskog sati, što doslovno znači „traka platna“. Iako ne postoje standardizirane konfekcijske veličine, ta je traka najčešće duga između pet i sedam metara i široka oko metar i dvadeset centimetara. Da bi traka postala haljina, potrebno ju je omotati oko tijela i učvrstiti, a to se može učiniti na više od osamdeset različitih načina. Sari je najsvećanija a ujedno i svakidašnja odjeća svake Indijke. Sari se nosi svakodnevno, u posebnim prilikama, pa i na posao (sari se smatra formalnom odjećom u Indiji i nose ga žene na značajnim političkim funkcijama, žene koje rade u važnim institucijama, čak i policajke).

Svila je zahvalan prirodni materijal koji je zbog svoje prozračne teksture iznimno pogodan za

velike vrućine, česte u suptropskim krajevima. Osim što rashlađuje, pruža izvrsnu zaštitu od sunca, a ako se smoči (što je čest slučaj tijekom monsunskih kiša), lako ga je osušiti. Jedini nedostatak svilenih sarija je što su iznimno skupi za Indijske prilike. Ako su bogato uređeni ili izrađeni od skupljih materijala poput šifona, cijena im vrtoglavo raste. Stoga se na ulicama češće mogu vidjeti sariji od umjetnih materijala poput poliestera ili najlona, koji imaju osobito postojane, žarke boje, a i mnogo ih je jednostavnije održavati jer ih ne treba glačati ni štirkati.

Oslikavanje sarija radi se posebnim tehnikama i uzorcima koji su specifični za različite pokrajine. U Rajasthanu, koji se nalazi na sjeveru Indije, osobito je popularna tehnika tie-dye, koja bi se mogla prevesti kao „sveži i oboji“. U njenoj pojednostavljenoj verziji zapadni svijet ju je upoznao zahvaljujući hipicima koji su svoju odjeću žarkih boja često ukrašavali na ovaj način. Ipak, u proizvodnji sarija ona je mnogo minucioznija i razrađena do filigranskih detalja, čime se postiže mnoštvo sitnih točkica, krugova i složenijih uzoraka. Postoji više vrsta oslikavanja i veza saria. Motivi su različiti, često su iz indijske mitologije, indonezijske mitske ptice, motivi brodova kao simbol trgovine, perzijski motivi. Zlatnim nitima vezu po pamuku ili svili. Česta tehnika bojanja je i batik. Najprije se na materijal olovkom nacrtaju željeni oblik, zatim se preko linije olovke prelazi perom natopljenim u vosak. Vosak se brzo suši, a materijal se boji ručno. Ako je tkanina bijele boje, dijelovi koji su iscrtani voskom nakon bojanja cijelog materijala i daleje će biti bijele boje. Vosak se nakon bojanja ukloni i ostaju motivi koji su se iscrtali. Najviše su zastupljene jarke boje

Moderne kritike na račun sarija najčešće dolaze iz redova indijskih feministkinja koje smatraju da odijevanje sarija iziskuje previše vremena za modernu, zaposlenu ženu. Osim toga, može se čuti da nije pogodan za poslovne prilike, osobito u zapadnjačkim korporacijama koje imaju sve više svojih podružnica u Indiji. Također, ne štiti od hladnoće u sveprisutnim klimatiziranim prostorima, posve je neprikladan za bavljenje sportom, a tijekom kišne sezone povlači se po podu i sakuplja prljavštinu pod skute. Ipak, usprkos utemeljenim kritikama – sariji se nose posvuda. U manjim gradskim i seoskim sredinama žene su gotovo isključivo odjevene u sarije, a u metropolama poput Delhija i Mumbaija mogu se vidjeti zapadnjački odjevene žene. Sari je jednostavno simbol žene u religiji, koja je čvrsto isprepletena sa svakodnevnim životom, sve inkarnacije ženskih energija ili božica odjevene isključivo u sari. Zbog toga sve djevojčice maštaju o danu kada će prvi put odjenuti svoj prvi sari. A taj dan je vjenčanje. Kupnja sarija nezamislivo je živopisan proces u kojem žene nikad nisu same, nego u društvu prijateljica ili rođakinja.

Za sari nije samo važno da se može lako oprati, nego i osušiti. Ta kvaliteta osobito dolazi do

izražaja prilikom tradicionalnog vjerskog hodočašća na veliku **Kumbha Melu**, koja se održava na ušću rijeka Ganges i Jamune. Prema predaji, tu se odigrala bitka polubogova i demona koji su se borili za nektar besmrtnosti, a tom je prilikom nekoliko njegovih kapi kanulo u vodu. Zbog toga se svakih 12 godina slijeva rijeka od 38 milijuna ljudi, inspiriranih idejom o vječnom životu. Upravo na takvim mjestima gdje se okuplja mnogo ljudi, sari pomaže ženama da sačuvaju svoju čestitost i skromnost. Naime, onaj kraj sarija koji visi prebačen preko ramena žene često koriste da bi se njime zaklonile. Uvježbanom kretnjom jedne ruke brzo ga prebace preko kose i lica i tako se zaklone od neželjenih pogleda, gužve kojom su okružene, prljavštine ili užarenog sunca. Tako ih sari štiti i pomaže im da očuvaju svoju čistoću – duhovnu i tjelesnu. Tijekom godina i pod utjecajem raznih vjerskih praksi taj se princip pokrivanja ponešto izvitoperio, ali u svojoj osnovi on je zapravo posve dobrovoljan i pozitivan način na koji se žena može izdvojiti od svijeta koji je okružuje. To je osobito praktično majkama koje svoje sarije koriste da bi pod njih ušuškale usnule bebe ili ih na miru podojile.

Najpopularniji suvremeni način omatanja sarija je takozvani stil nivi, koji zahtijeva nošenje podsuknje i majice koja se naziva ćoli. Podsuknja seže do poda, a majica ima kratke rukave, širok izrez oko vrata (nekad i do pola leđa) i rezana je iznad struka. Sari se omota oko bokova pa se jedan dio nabere u raskošne „falde“ i zatakne za podsuknju, nakon čega se još jednom omota oko tijela, a preostali dio se prebaci preko ramena. Pri tome treba paziti da preko ramena visi onaj kraj sarija koji je raskošno dekoriran ili posebno obojen.

VRSTE SARI ODIJEVANJA

Postoji više od 80 zabilježenih načina kako nositi sari. Ovisno o društvenoj sredini i kulturi postoje različiti sariji. Neki od njih su Nivi koji je najpoznatiji. Nosi se u AndhranPradesh (jedna od indijskih država), osim modernog nivia postoji i kaacha nivi gdje nabori idu kroz noge i zataknu se u struku na leđima, taj način omogućuje slobodno kretanje dok pokriva noge. Postoji bengalski koji je također veoma popularan.

Zatim Gujarati, veoma je sličan nivi stilu, jedan kraj se zakači naborima u struku a drugi kraj se uzme i prebaci preko desnog ramena i provuče preko leđa da stoji na mjestu.

Maharashtrian stil je vrlo sličan muškom dhotiu, središte saria je po dužini na sredini leđa, krajevi se stave naprijed i vežu se, zatim se krajevi omotaju oko nogu.

Madisar stil je tipičan za žene iz Tanil Nadu.

Kodagu stil dolazi iz Karnataku Kodagu, ovdje se nabori rade na stražnjem dijelu umjesto naprijed.

Gobbe stilsu nosile žene u Malnadi i Sahyadri, ovaj stil se nosi sa tri ili četiri kruga oko struka i sa čvorem nakon što se krajevi isprekrižaju preko ramena.

Goud stil se nalazi u mnogim dijelovima Indije, sari se prvo prebaci preko lijevog ramena a zatim se pokrije statak tijela.

Malayali stil je od dodijelnog saria koji se nosio u Kerali obično izrađen od nebjeljenog pamuka i ukrašen zlatnim ili šarenim prugama.

Tribal stil je takav da se sari uglavnom čvrsto veže preko prsa.

Kubi stil je da se sari veže u čvor kod ramena, prebacuje se preko lijevog ramena i učvršćuje na leđima.

DHOTI

Dhoti je tradicionalna muška odjeća sastavljena od pravokutnog komada tkanine od oko 4,5 metara duljine, omotan oko struka i nogu, svezan u struku, nalik je na dugu suknju. Lungi je tradicionalna muška odjeća koja se također nosi oko struka. Za razliku od dhotija, lungi je ušiven u oblik cijevi poput suknje. Nose se u veoma vrućim regijama. Lungi je širok oko 115 cm a dugačak oko 200cm. Lungi se nosi i u Indoneziji, Bangladešu, Pakistanu, Burmi, Tajlandu i Indiji. Gornji odjevni dio (vrsta košulje) zove se kurta. muškarci nose odjeću narančasto–šafiran boje ako su neoženjeni (i ne namjeravaju se ženiti) ili bijele boje ako su oženjeni (ili se namjeravaju oženiti).

INDIJSKO VJENČANJE

Religija ima velik utjecaj na život Indijaca. Za njih vjenčanje ne predstavlja samo brak između dvoje ljudi nego i prigodu za proslavu ujedinjenja dviju obitelji koje uglavnom pokazuju imovinsku i statusnu poziciju porodica u indijskom društvu. Bračni život smatraju vrlo svetim pa tako i pripreme i samu ceremoniju vjenčanja. Moderna indijska vjenčanja su raznolika i mogu uključivati i starije i suvremene rituale. Indijski rituali uvelike se razlikuju od zapadnih obreda. Njihova vjenčanja su velika, raskošna i uključuju burne pripreme. Broj gostiju na vjenčanju nerijetko je između 500 do 1000, svečanosti traju čak više od pet dana, dok su u većini slučajeva brakovi ugovoreni. Postoji nekoliko važnih svečanosti koje se održavaju u danima prije samog vjenčanja, a popraćene su uz mnogo zabave, plesa, glazbe i šarenih boja. Prvi je **Misri**. Za razliku od vjenčanja, to je svečanost na kojoj prisustvuju samo bliži članovi obitelji. Na početku svečanosti sedam udanih žena radi Ganesh, simbol

hindu božanstva u obliku svastike, oko lonca punog misrija (kristalizirani šećer) i daje blagoslov paru. Sedam žena predstavljaju sedam oblika Boga (po jedan za svaki dan u tjednu). Starješina obitelji sa svećenikom dogovara datum vjenčanja, a budući mladenci razmjenjuju vijence, kao uzajamnu dobrodošlicu, te zlatno prstenje, simbol za dug i sretan brak. Prsten se, prema starim običajima, stavlja na četvrti prst lijeve ruke jer vena tog prsta vodi ravno do srca („vena amoris“). Nerijetko se stavlja i na četvrti prst lijeve noge. Druga svečanost zove se **Mehandi** i ona se odvija dan prije samog vjenčanja. Prema staroj tradiciji, kanom se oslikavaju mladenkino dlanovi i stopala, a ritualu se pridružuju i ostale članice obitelji. Oslikavanje je simbol bračne sreće. Iscrtane ruke u sebi imaju skrivena imena mladenaca, a prva bračna noć ne može započeti sve dok mladenac ne pronađe svoje ime na njima. Mehandi je popraćen i uz Sangeet – zabavu plesa i pjevanja narodnih pjesama. Indijci smatraju da nebeska tijela imaju velik utjecaj na njihovu sudbinu pa tako slave i Nav Graja Puju – molitvu za bogove devet planeta. Noć prije vjenčanja održava se i svečanost Ghari Puja. Svećenik drži molitvu držeći rižu, kokos, pšenicu, ulje i kurkumu. Mladenci bacaju svoju staru odjeću kao simbol novog i kraj pojedinačnih života. Dan vjenčanja započinje 'haldi' ritualima - "čišćenjem" mladenaca prahom kurkume, oblačenjem u svečanu odjeću i uljepšavanjem. Crvena, narančasta, žuta i zlatna su tipične boje na vjenčanjima. Mladoženja obično nosi '**dhoti**' odijelo i turban s velom cvijeća kako bi ga zaštitio od zlih duhova. Mladenkina odjeća, sari, gotovo uvijek je jarkih boja i uvelike se razlikuje od tradicionalnih bijelih vjenčanica zapada. Sigurno ste primijetili raskoš nakita i boja na hindu mladenkama. Prema starim običajima vjenčanje se ne može niti zamisliti bez nakita koji osim estetske ima i ritualnu funkciju. Nošenje nakita ženi daje ljepotu, moć i autoritet. Mlada se ukrašava zlatnim ili srebrnim privjeskom na ogrlici, koji se naziva '**Mangal sutra**' ili '**Thaali**'. Mangal sutra veže se i oko vrata umjesto razmjene prstenja. Ovakav ukras izrađen je od dva zlatna privjeska zavezana u čvor, a simbolizira spoj dvije duše sljedećih 100 godina. Ima ih raznih oblika, ali najčešće se odabiru ukrasi u obliku bogova Šive i Višnua. Na mladenkin razdjeljak stavlja se i prah "**kumkum**". Crvena boja kumkuma određena je bojom krvi, a ta tradicija potječe od nekadašnjih rituala žrtvovanja života božici Devi. Prah "kumkuma", ili kako ga još nazivaju - "sindoora", nose svi Indijci i Indijke, ali ga, za razliku od mladenki, stavljaju na čelo iznad obrva, na mjesto šeste čakre ili trećeg oka. Takav se ukras naziva "**bindi**" ili "**tilak**", a štiti od zlih demona i čuva energiju. Sindoor i Mangal sutra smatraju se svetim simbolima braka i kaže se da bi ih sve Hindu oženjene žene trebale nositi do kraja bračnih života. Tradicionalno, svaka mlada od svoje majke dobiva i niz narukvica koje se nazivaju '**chura**' i koje čuvaju ženu do kraja života.

Jedan od najpoznatijih vjenčanih komada nakita je i 'nath' – prsten u nosu pričvršćen lancem za kosu mladenke. Glavna svečanost započinje dolaskom povorke (Baraat) koja uključuje mladoženjine prijatelje, članove obitelji i rođake, a ostali članovi koji su pridružuju povorci nazivaju se Baraatīs. Povorka kreće prema mladenkinoj kući. Pri dolasku, mladoženja smije ući u kuću tek kad mladenkina majka obavi ritual nazvan '**Aarti**' – okretanje svete svjetiljke. Mladoženja skide cipele prije ceremonije, a njegove će ih buduće šogorice tada pokušati ukrasti i uspiju li u tome, on ih mora otkupiti. Ceremonija vjenčanja se održava u hramu, pod ukrasnim baldahinom koji stoji na četiri stupa (Mandap). Svaki od četiri stupa predstavlja jednog od četiri roditelja i blagoslovljen je prije vjenčanja. U cvjetnim aranžmanima kojima su ukrašene sve prostorije, najviše se koriste neven, jasmin, ruže te još mnogo cvijeća jarkih boja. Mladenci razmjenjuju vijence, što znači da prihvaćaju jedan drugoga kao bračnog druga i zalažu se za uzajamno poštovanje tijekom cijelog života. Jedan od najvažnijih dijelova ceremonije je razmjena zavjeta uz pjevanje himne. Nakon toga odvija se svakako najvažniji ritual 'Saat phere' ili Saptapadi - Sedam koraka svečanosti. Između mladenaca veže se čvor, a oni tada hodaju oko svete vatre, pritom izgovarajući posebne zavjete. Svaki krug ili phera ima svoje značenje: obilje hrane i život pun poštovanja, fizička i mentalna snaga, duhovna snaga i blagoslov, sreća, dobrobit svih živih bića i plemenitog potomstva, zajedništvo i razumijevanje, lojalnost jedinstva i druženja te mir u svemiru. Nakon ceremonije mladenka ulazi u kuću s posudom punom riže koju je pripremila i iza doma ostavila njezina svekrva. Postavlja je na pod i prevrće desnom nogom kao potvrdu da je spremna na sve nove odgovornosti koje je čekaju. U većini se zajednica tokom ceremonije poslužuje isključivo vegetarijanska hrana i slastice, koje su vrlo važan dio menija. Postoji i jedna zanimljiva igra pod nazivom Mangal Pheras. Mladenka i mladenc četiri puta kruže oko vatre, a zatim trče na svoja mjesta – tko prvi stigne, taj će prvi vladati u kućanstvu. Na kraju svečanosti dolazi vrijeme za '**Vidaai**' – nevjesta se oprašta od svoje obitelji i roditeljske kuće i uz blagoslov starješina odlazi u novi dom.

Tijekom ceremonije vjenčanja, među ostalim ritualima koji se izvode kako bi mladencima priskrbili povoljne blagoslove božanstava i osigurali im sretan zajednički život, posebno je zanimljiv trenutak u kojemu se mladenkin sari sveže za mladoženjin dhoti – mušku nošnju koja je također izvedena od jedinstvenog komada platna, ali je jednobojna i kraća od sarija. Taj čin vezivanja izvodi prijateljica ili rođakinja koja je već postala majka, a ritual bi trebao vjenčanom paru priskrbiti blagoslov da im prvo dijete bude muško. Da bi sve bilo u duhu

vedske tradicije, mladenci bi tako svezani trebali ostati sedam do devet dana.

Vjeruje se da boja vjenčanice označava budućnost u braku. U Indiji tako mlade nikad nisu u potpunosti u bijelom jer se smatra da to priziva nesreću i smrt bračnog druga. Njima je bijela boja karakteristična za žaljenje, dok im crvena i narančasta simboliziraju slavlje, radost i sreću. U zapadnim kulturama bijela boja najčešće označava čistoću i nevinost pa je i najzastupljenija upravo na slavljima poput vjenčanja. Prema vjеровanjima, ako mlada na vjenčanju nosi nešto

plavo, to znači da vjeruje u suprugovu vjernost pa možda otuda dolazi i onaj običaj da mlada mora imati nešto staro, plavo i posuđeno na dan vjenčanja. Osim vjernosti, plava simbolizira odanost i čistoću. Prema starim indijskim običajima, nova mlada prvobitno nakon sklapanja braka obavezno nosi sari.

Prsten na nosu ('nath') nose mladenke nekih religija Indije. Može biti od običnog zlata, srebra, dijamanta ili kamena u boji. Prsten je zaboden u nos te lancem spojen s uhom ili detaljem u kosi. Ukoliko mladenka nema probušen nos, nath se pritisne na nosnicu s bilo koje strane i izgleda jednako lijepo. Najljepši komadi prstena za nos izrađeni su filigriranim radom. Nakit na nogama se zove 'payals' i 'bichua'. Payal je lanac koji dolazi u paru, a nosi se na oba gležnja. Uglavnom su izrađeni od srebra i tradicionalnog su dizajna. Neki od njim mogu imati

mala metalna zvona koja trljajući ih jedno o druge dok mladenka hoda proizvode melodičan zvuk. Bichua je nožni prsten koji nosi većina udanih žena. To može biti jednostavno prstenje ili prstenje s kakvim malim privjescima kamenja u boji. Narukvice se nazivaju 'chudis' i 'kadas'. One su simbol indijske kulture u svijetu, a nose ih djevojke i udane žene podjednako. Narukvice su načinjene od plemenitih metala poput zlata i srebra, međutim često se rade i od stakla, drveta, plastike, slonovače i slično. Uglavnom su tanke i nosi ih se u što većem broju. Zaručnički prsten se nosi na lijevom prstenjaku. Mlade, međutim, odabiru i drugo prstenje koje nose na ostalim prstima. Često je prsten povezan lancem s

narukvicom I čini zaista poseban komad nakita. 'Baaju band' je narukvica koja se nosi malo iznad lakta. U drevnoj Indiji, to su nosili muškarci. Danas je to više modni dodatak nego obaveza pri vjenčanju.

Tradicionalna vjenčanja u Indiji su raskošna, popraćena ljubičastim, zlatnim, crvenim nijansama. Cvijeće je prisutno na svim stranama, od visećih vijenaca sa stropa do sitnih cvjetnih detalja na svadbenim stolovima. Detalji poput slona ili pauna također su rado viđeni. Slon je u Indiji sveta životinja, donosi sreću, predstavlja mudrost i snagu.

Nakit koje udate i neudate žene nose upečatljivo se razlikuje i po njemu možete reci da li je žena u braku ili ne. Indijski nakit prelijepo izgleda u kombinaciji sa tradicionalnom indisjkom nošnjom - sarijem. Svaki detalj nakita izrađuje se sa dosta pažnje i posvećenosti, a kakvoća i skupoća nakita odaje društveni status porodice iz koje žena dolazi. Indijski nakit je "bogat" bojama, zlatom i dragim kamenjem, te je "težak" za nositi, no Indijke ga nose bez problema. Nakit za posebne prilike može da bude težak i više od kilograma. Težak nakit također je jedan od prepoznatljivih statusnih simbola u društvu, a djevojke sa čežnjom iščekuju dan svog vjenčanja, kako bi ga mogle nositi. Staklene narukvice prepoznatljivi su nakit da svake udate žene u Indiji. Staklene narukvice ukrašene su prelijepim, svjetlucavim kamenjem i dostupne u različitim bojama (obavezno se boja sarija slaže sa bojom narukvica). Staklene narukvice mogu se lako razbiti, pa i posjeći ženu, no Indijke ih nose bez problema i čak sa njima obavljaju kućne poslove. Nanogvice su također dio obaveznog nakita za udate žene u Indiji i uglavnom su izrađene od srebra. Teske narukvice, koje zveckaju, nose tek udate žene, a obavezan su dio nakita i na dan vjenčanja. Udate žene ne izlaze bez crvene tačke između obrva (bindi), minduša, lančića (mangal-sutre). Na dan vjenčanja, mlade nose veliku okruglu mindusuu, prikačenu za nosnicu. Za razliku do zapadnjačke kulture, gdje se minduša u nosu smatra "pobunjeničkim, modernim" trendom, u indiji svaka žena i mlada djevojka nosi mindušu u nosu (koja je diskretna i napravljena od zlata, često ukrašena dijamantom ili biserom), a za posebne prilike poput vjenčanja, nose veliku okruglu halku.

Mladoženje također nose nakit a najviše ukrasa biraju za glavu odnosno turban. Calgi, sarpech, sarpatti i turra su različite vrste nakita, ali svi podsjećaju na broševe i nose se na turbanu (safa). Mogu biti izrađeni od različitih materijala, poput perli ili metala, sastavljeni iz

više delova, a nekima od njih dodaju se i pera, kako bi bili upečatljiviji. Nekada su ih nosili samo indijski kraljevi, ali su kasnije ovi ukrasi postali neizostavan dio svakog muškarca. **Haar** je vrsta muške ogrlice sanpravljena od bisera spojena raznovrsnim privjescima na krajevima.

Sehra je ukras za glavu koji pokriva lice

koristilo se u doba kad se mlada i mladoženja nisu smijeli vidjeti do kraja obreda, odnosno kada su vjenčanja bila dogovarana. Sehra je ukras koji podsjeća na zavjesu jer se sastoji od bisera i cvijetnih traka koje padaju preko lica. U nekim krajevima se i danas koristi dok su ga neki izostavili u potpunosti. Muškarci koriste i broševe na odjeći i to u svakodnevnoj upotrebi a ne samo na vjenčanjima. Osim broševa možemo ih vidjeti sa narukvicama i prstenima

LATHMAR HOLI FESTIVAL BOJA

Holi je hinduistički festival boja (poznat i pod nazivom Holaka ili Phagwa), koji se slavi u čast dolaska proljeća, završetka zime, radovanja proljetnim bojama i pobjede dobra nad zlim. Pred Holi, indijske su tržnice prepune uličnih štandova s bojama, vodenim pištoljima i svim mogućim rekvizitima za bojanje, prskanje i sprejanje. Za proslavu ovog festivala, tradicionalno su se koristile boje na prirodnoj bazi, poput začina kurkume, zatim praha neema i kane, kum-kuma. No pojavom sintetičkih boja koje su jeftinije i lako dostupne ovaj se običaj polako potiskuje i daje prostora bojama raznih nijansi i intenziteta, poput ljubičaste, kričavo ružičaste, fluorescentno narančaste... Proslava Holija započinje na večer koja prethodi Holiju kada se pali velika religijska vatra, oko koje se ljudi okupljaju, plesu i pjevaju. Na dan proslave Holija, nakon jutarnje molitve, običaj je da ljudi jedne druge mažu bojama u prahu ili se prskaju iz vodenih pištolja u koje dodaju boje kako bi vodu obojili. Holi je najslobodniji, najrazigraniji, najzabavniji hinduistički festival i stoga je omiljen među mladima i djecom. Iako ljudi uglavnom oblače staru odjeću (jer je nanesene boje gotovo nemoguće oprati) stari je običaj da se kupi i bijela obuća i odjeća, na kojoj se vide sve moguće nanesene boje. Nakon "igranja" s bojama, navečer se posjećuju prijatelji i članovi obitelji i nose se slatkiši na dar. Holi je jedini hinduistički festival za koji je "dozvoljeno" jesti nevegetarijansku hranu (za one koji su vegetarijanci), no tradicionalna hrana koja se jede i priprema za Holi je vegetarijanska. Najpopularniji slatkiš za Holi je gudija (pecivo od tijesta punjeno grizom, kondenziranim mlijekom, orašastim plodovima i suhim voćem, koje se prži

u dubokom ulju, a oblikuje se u kalupićima u obliku polukruga).

Nandgaon, rodni grad boga Krišne, nalazi se oko 120 kilometara od Nju Delhija. Tokom festivala žene iz Nandgaona napadaju muškarce iz Barsane, u kojoj je, prema hinduskoj legendi, rođena Radha, Krišnina supruga i prijateljica iz djetinjstva. Žene iz Nandgaona napadaju muškarce drvenim štapovima, što je odgovor na njihove pokušaje da stave zastavu na hram i boju na njih. Dan ranije uloge su obrnute, muškarci iz Nandgaona odlaze u Barsanu, gdje ih napadaju žene iz tog grada. Ovi događaji su dio podsjećanja na legendu prema kojoj je Krišna posjetio Radhu i na obraze joj stavio boju, jer mu se nije sviđao njen nešto tamniji ten. Svrha festivala je da se kroz zabavu doživi nezaboravno iskustvo i zadovoljstvo služenja bogu Krišni.

TEHNIKE BOJANJA I TISAK

Tekstilna umjetnost kao jedna od primijenjenih umjetnosti je umjetnička djelatnost koja koristi vlakna pri izradi praktičnih ali i dekorativnih predmeta. Od samog početka postojanja tkanine, od najranijeg razdoblja ljudske povijesti tkanine su se ukrašavale i postojale su za

ukrašavanje. Ljudska potreba za luksuznijim tkaninama bila je jedna od pokretača razvoja civilizacije (put svile) i pojave humanizma i renesanse, dok je industrijskom revolucijom kada nastaje tkalački stroj proizvodnja tekstila postala serijskom što dovodi do pojave tekstilnog dizajna.

Tekstil potječe od latinske riječi *texere* što znači tkati. Tkuju se tekstilne sirovine, odnosno tvari koje se mogu prerađivati u pređu, konac, tkaninu, pletivo ili netkane tekstilije raznim tehnološkim postupcima izradbe: pređenjem, pletenjem, tkanjem, čipkanjem, vezenjem, pustenjem i sl.. U novije vrijeme tekstil dobiva inačicu – tekstilije. Oblikovanjem tkanina, pletiva i drugih tekstilija nastaju konfekcijski proizvodi, odnosno gotovi ženski, muški i dječji predmeti.

Postoje različite tehnike bojenja i ukrašavanja tekstila bojom. U Europi je bilo uobičajeno bojenje čitave tkanine ili pojedinih niti od kojih se izrađivao, odnosno ukrašavao tekstilni materijal a u mnogim krajevima svijeta ukras se postizao zaštićivanjem, tzv. rezerviranjem djelova tkanine prije bojenja. Te tehnike su bile poznate tijekom prošlosti u gotovo svim starim civilizacijama, a danas su karakteristične na jugoistočnu Aziju. Nazivi za najpoznatije načine bojenja tekstil su ikat, batik i plangi. Tehnika ikat podrazumijeva zaštićivanje omatanjem pojedinih niti osnove i potke prije bojenja, kako bi se tkanjem postigao uzorak. Tehnika plangi najjednostavnija je: određeni se djelovi tkanine prije bojenja povezuju vrpčama u čvoriće. Kod batik, najpoznatije tehnike rezervnog bojenja, voskom se iscrta željeni ukras na neobojenoj tkanini, koja se zatim uranja u boju. Tehnika štampanja tekstila uz pomoć drvenih kalupa, postigla je veliku popularnost u

Europi. Od 12. se stoljeća u europske zemlje s indijskog potkontinenta izvezio tekstil ukrašen tom tehnikom. Od 17. stoljeća tehnika tiska na tekstilu počela se samostalno razvijati u Nizozemskoj, ubrzo se proširila na susjedne zemlje. Prepoznatljiva je po kombinaciji raznobojnih uzoraka premda je u Europi najuobičajeniji bio modrotisak. Kod ovog načina ukrašavanja tekstila rabe se drveni kalupi s reljefno izbočenim cvjetnim ili stiliziranim geometrijskim ornamentom. Prema najčešće primjenjivanoj tehnici, poznatoj pod stručnim terminom rezervni tisak, kalup se prvo umakao u posebnu smjesu smjesu različitih kemikalija, pa se na bijelom platnu otisnuo uzorak. Nakon toga platno se umakalo u hladnu plavu boju dobivenu od indiga, pri čemu bi se boja prihvatila na nezaštićenim mjestima, a prostor ispod otiska ostajao bi neobojen. Tkaninu je zatim bilo potrebno potopiti u blagu otopinu sumporne kiseline da se uklonizaštitna smjesa. Tekstilna industrija mehanizirala je ovaj način ukrašavanja tkanina, pa su one danas široko pristupne.

U počecima tiska koji je najstariji postupak tekstilnog oplemenjivanja radilo se ručno. Tijekom razvoja tehnologije tiska značajnu promijenu označava prvi tiskarski stroj "Perotina", Današnji tisak je u većini slučajeva potpuno automatiziran. U tiskare se uvodi i najviši stupanj razvoja tehnike, kompjuterizirani strojni tisak, te primjena lasera u izradi šablona.

Ručni tisak odnosno **Batik tisak** je rezervni tisak, potječe s otoka Jave a dobio je naziv po riječi "batik", koja na malejskom jeziku znači slikanje voskom. Tiska se tako da se na svilenoj tkanini nacrti ili prenese crtež, zatim se talinom voska, iz bakrene posude. Kad se vosak ohladi, tekstilni materijal se uobičajeno bojadiše. Na kraju se vosak ukloni vrućom vodom ili glačanjem preko papira koji primi, a površina materijala koja je bila prevoštena ostaje neobojena. U prvotnoj namjeni su se ovako tiskani materijali koristili za izradu marama. Danas se batik tisak industrijalizirao i služi za umjetnički obrt i širu namjenu.

Tisak modelima slijedio je nakon batik tiska, a koristio je drvene modele, odnosno drvene

pločice sa izrađenim refeljnim uzorcima. Model se namoči u tiskarsku pastu i tiska na stolu s elastičnom podlogom. Upotrebljava se za tiskanje malih količina materijala.

Tisak četkama koristi šablone iz lima, kartona ili plastike s izrezanim uzorkom. Tiskarska pasta nanosi se premazivanjem šablona pomoću četaka. **Tisak prskanjem** umjesto četaka koristi prskalice. Postižu se raspršeni efekti i lagani prelaz jedne boje u drugu, što se može postići samo ovim načinom tiska. Danas se to radi kontinuirano na strojevima sa cilindričnim šablonama. Filmski tisak je **sitotisak**, razvijen je početkom ovog stoljeća i najviši je stupanj ručnog tiska. Tiska se šablonama ručno ili poluautomatski na dugačkim stolovima, preko kojih je položen materijal za tisak. Na materijal se položi šablona zatim se uz rub okvira nalije tiskarska pasta. Pomoću rastirala određenim pritiskom rastire se pasta po šablona u jednom ili više poteza. Šablona se sastoji od pravokutnog okvira i napete gaze koja je propusna za tiskarsku pastu samo u površini oblika koji se želi tiskati, a danas se radi od sintetičkog filameta, najčešće poliestera, ili vrlo tanke metalne žice. Rastiralo kroz otvore na gazi utiskuje tiskarsku pastu na položeni materijal dajući otisak. Sastoji se od držača i gumenog umetka, koji ima ulogu utiskivanja paste kroz gazu. Širina šablone daje dužinsku dimenziju tiska, koja se zove raport. Nakon tiska šablona se podigne i položi u sljedeći raport.

BOJE

Povijest proizvodnje bojila za bojenje biljnih i životinjskih vlakana stara je barem 5.000 godina. Prije industrijske revolucije većina pigmenata korištenih u slikarstvu bila je tehnički ograničena. Rabili su se pigmenti zemljanog, biljnog ili mineralnog podrijetla. Mnogi su bili vrlo rijetki i dobavljali su se izdaleka. U prošlosti je posao bojadisara bilo vrlo cijenjen, jer je donosio znatan profit. Radionice za proizvodnju boje i bojenje bile su smještane na rubove urbanih područja. Tvari koje su se koristile u preradi tekstilnog vlakna i njihovu bojenju, poput odstajala urina i ljudskih ili životinjskih fekalija širile su nepodnošljive mirise. Urin je kao dragocijeno sredstvo u postupku bojenja bio sakupljan u velike posude koje su stajale pokraj bojadisaonica. U mnogim su se Europskim zemljama bojadisari udruživali u cehove koji su u 13 stoljeću stekli veliki ugled u društvu. Pigmenti su se također uvozili iz Indije

Plava

Indigo je najpoznatiji sirovina za dobivanje plave boje. U prošlosti se proizvodilo od nekoliko različitih biljaka, ali najbolju boju daju one iz porodice Indigofera koje rastu u tropskom pojasu Azije i Amerike. Danas se vrlo malo proizvodi iz biljaka, već se koristi sintetički proizveden indigo. U umjerenom klimatskom pokasu boja indigo se može proizvesti iz vrbovnika (*Isatis tinctoria*). Iako biljke iz porodice Indigofera daju do deset puta više boje. Najbolje su vrste plavi indigo koji uspjeva u Aziji. Indigo se smatra jednom od najstarijih boja koje su se koristile u bojenju tekstila. Postoje podaci da se indigo koristio za boju u Kini i Indiji još 2.000. godina pr.Kr. vjeruje se da je Indija u Starom svijetu bila prvo središte bojenja indigom i prvi dobavljač Europe još u antičko doba. Boja se dobivala iz svježih listova koje je trebalo močiti u vodi i pustiti da fermentiraju, kako bi se glikozid indikan, prisutan u biljci, pretvorio u plavu boju, indigotin. Otopina iscijeđenog fermentiranog lišća miješala se s lugom od pepela i oblikovala u pogače te sušila, a zatim usitnjavala. Prah indiga miješao se potom s rugim dodacima da bi se proizvela željena nijansa plave boje. Za razliku od drugih boja indigo nije topljiv u vodi, stoga mora proći kroz kemijski proces kojim se pretvara u materijal pogodan za prianjanje uz tkaninu. Za to se u predindustrijsko doba u Europi koristio odstajali urin. Budući da urin reducira u vodi netopivi indigo u topivu tvar zvanu bijeli indigo ili leukoindigo, otopina indiga u vodi postala bi žutozelenkasta. Tkanina potopljena u boju u prvi je tren bila žućkasta, a postala bi plava tek nakon što bi se izvadila iz vodene otopine i tako boji omogućilo da na zraku prođe kroz proces oksidacije. Umjesto urina mogle su se koristiti i druge metode.

Žuta

Bojenje šafranom, u usporedbi s drugim bojama, prilično je jednostavno, a ishod bojenja

uvijek je dobar. Šafranova žuta boja postojana je i kvalitetna. Šafran je u Europi imao status luksuzne robe jer je bio skup. U arapskim zemljama biljka je bila toliko rasprostranjena da se šafran poistovjećuje s bojom. Šafran je puno više od boje. Od Indije i Kine, preko Male Azije do Mediterana, šafran se uzgajao kao dragocijeno bojilo, začim, parfem, afrodizijak i ljekovito sredstvo. U Indiji se pridonio kao žrtva bogovima.

Kukurma se najviše uzgaja u Indiji i Kini. Tamnonarančasti prah dobiva se kuhanjem podanka koji se suši, guli pa melje. U sklopu tradicionalnih vjenčanja u nekim djelovima Indije mladenci se premazuju prahom kukurme, jer se vjeruje da uljepšava kožu i daje joj poseban sjaj. Kukurma je u Indiji vrlo popularno sredstvo za bojenje odjeće (posebno sarija) u žuto. Skupocijeni se šafran u indijskom bogoslužju koristi za pridonosenje žrtve božanstvima no karakteristična žuta boja odjeće budističkih svećenika ne dobiva se od šafrana, već od kurkume, jer je ova boja puno jeftinija iako nije tako postojana. U Indiji se bogovi poput Krishne i Radhe prikazuju u žutoj odjeći

Zlatna se boja u Indiji smatra djelotvornim za čovjekovo zdravlje. koristila se kao alternativni oblik medicine.,,

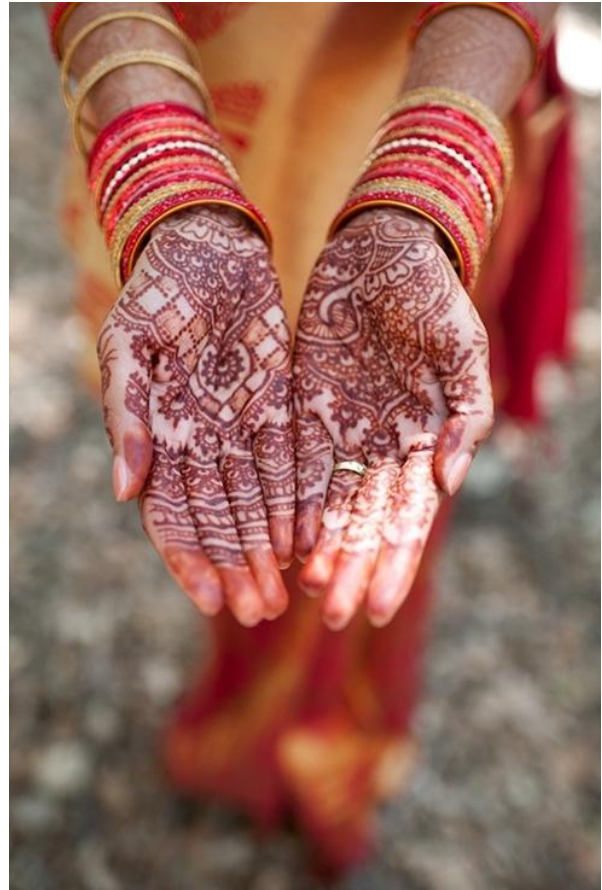
Zelena je boja koja se u Indiji za Višnu, nositelja svijeta, prikazuje se u obličju kornjače zelena lica. Za hinduiste i budiste ona simbolizira i život i smrt. U prošlosti se zelena boja najčešće dobivala iz različitih sirovina biljnog podrijetla. Te su boje bile nepostojane pa su materijali njima obojeni brzo djelovali izbljednulo. U hinduizmu zelena predstavlja četvrto srce. Njezino otvaranje pridonosi ljubavi i suosjećanju. Oni koji "trećim" okom vide aure, kažu da zelenu obično imaju ljudi koji se bave liječenjem ili koji vole prirodu.

Crvena

Kana (Lawsonia intermis) biljka poznata je po proizvodnji crvene boje. Njezino se lišće smrvljeno u prah koristilo za bojanje kože kose i noktiju. Indijci njime boje tabane i dlanove. Broć se uzgajao na širokom području Afrike, Europe i Azije. U Indiji se koristila vrsta Rubia cordifolia. Postoje dokazi da se prije 5.000. godina proizvodila boja od broća iz koje se dobivala crvena boja. Od broća se, koristeći različita močila i mijenajući uvjete bojenja, mogao proizvesti cijeli niz crvenih nijansi - od ružičaste, crvene narančaste, do smeđe i crne. Boja se koristila za bojenje tekstila, proizvodnju tinte te u slikarstvu.

BOJANJE KANOM

Oslikavanje kože različitim simbolima i uzorcima uz pomoć kane, što se tradicionalno naziva mehndi, bilo je poznato još u drevnom Egiptu i Rimskom Carstvu otkuda se proširilo Indijom, sjevernom i južnom Afrikom, Pakistanom i Indonezijom. Zbog ljekovitih tvari kojima je biljka prožeta od svog korijena pa sve do cvijeta, kana se na područjima gdje autohtono raste smatrala svetom biljkom, a oslikavanje kože njezinim bojilom simbolizira zahvalnost Bogu i znak je blagoslova i zaštite od zla. U početku jednostavna tehnika oslikavanja dlanova i stopala razvila se u umjetnost bogatu dekorativnim simbolima koji su potekli iz raznolikih tradicija naroda koji je koriste. Danas se u Indiji i arapskim zemljama ritualno

oslikavaju ruke nevjesta. Oslikavanjem uoči vjenčanja priziva se ljubav, sreća, obilje i vjernost u budućem braku. U Indiji i Maroku običaj je u trećem tromjesečju trudnoće oslikati trbuh trudnice jer se vjeruje da ovaj ritual štiti ženu i dijete tijekom poroda. Oslikavanje kanom popularna je religijska praksa u islamu, judaizmu, hinduizmu i koptskom kršćanstvu. Vjeruje se da se njome može utjecati i na postporođajnu depresiju. Naime, tradicionalnim ritualnim oslikavanjem tabana osam tjedana nakon porođaja ženi se pruža emocionalna potpora i pomaže joj se da se nakon oporavka reintegrira u društvo. Pod izlikom da treba čuvati crtež, ovaj ritual sprečava ženu da ustaje i obavlja kućanske poslove te joj tako omogućava da brže povrati snagu. Iako može zvučati neobično, treba znati da zemlje u kojima se njeguje ova tradicija imaju vrlo nisku stopu postporođajne depresije. Kana se doselila i na Zapad i njezina primjena u svrhu oslikavanja prerasla je sve okvire tradicije i pronašla mjesto u svakodnevici mnogih. Njome se obilježavaju važni trenuci u životima ljudi - trudnoća, rođenje, vjenčanje, blagdani, a koristi je se i kao potporu za vrijeme bolesti. U svijetu je poznata praksa oslikavanja glave osobama oboljelima od raka koje prolaze kemoterapiju. Osim što ih se uljepšava i odvraća im se pozornost od simptoma bolesti i

terapije, ovom im se gestom pruža i potpora. Kao i trenuci obilježeni u vremenu, i kana je prolazna. Ovisno o tome kako ga negujete, crtež na koži može ostati od jednog do tri tjedna, a tada postupno blijedi. Osim estetike i simbolike, kana krije još mnoga korisna svojstva. Nanesena na kožu reducira ili potpuno uklanja štetne bakterije i tako smanjuje mogućnost infekcija, hladi tijelo, umiruje kožu i djeluje kao blag analgetik za bolne upale kože. Koristi se i za bojenje kose (u drevnim spisima tradicionalne indijske medicine-Ayurvede, hena se spominje kao prirodno i zdravo sredstvo za bojenje kose, jačanje korijena kose, poboljšavanje gustoće i sjaja kose).

PAMUK

Pamuk je po mnogo čemu najvažnije vlakno za izradbu tkanina. Ponajprije, pamuk je jeftin, savitljiv, ne zahtijeva posebnu njegu, dobro se pere i dugo traje. Proizvodi od pamuka bili su poznati u Indiji i Srednjoj Americi prije 5000 godina. Kad su prvi puta vidjeli pamuk, Europljani su ga opisali kao vlakno slično vuni. Tada je, zbog svoje skupoće, bio dostupan samo bogatim slojevima stanovništva. Kad je Kolumbo krenuo pronaći put za Indiju, jedan od ciljeva mu je bio da, uz ostale dragocjenosti pronađe i pamuk. Pamuk je mekan i udoban. Njegovo najbolje svojstvo je to što je prozračan odnosno, lako upija i otpušta vlažnost. Pamuk je veoma kvalitetan prirodni materijal, može izdržati visoke temperature i dugotrajan je. Vlakno pamuka je otporno pa se koristi u različite svrhe. Istraživanja su pokazala da prirodno obojan pamuk ima različita korisna svojstva. Primjerice, zeleni pamuk nudi puno više zaštite od sunca, od standardnog bijelog pamuka. Također, postoje naznake da prirodno obojani pamuk štiti od UV zračenja.

Ovisno o vrsti pamuka biljka naraste do 2 m, a višegodišnji pamuk i do 6 m. Cvjetovi su svijetlo žute ili krem boje sa crvenom mrljom s unutrašnje strane. Cvijet se otvara ujutro, a već drugog dana se zatvori i otpadne. Dugo vlakno pamuka najviše se koristi za proizvodnju odjeće, tekstila za različite namjene, konca, ali i u industriji papira, filtra i ribarskih mreža. Kratko vlakno služi za izradu vate, fitilja, filmskih traka, umjetne kože, plastičnih materijala i bezdimnog baruta. Vlakno može izdržati visoke temperature i ima veliku apsorpcijsku sposobnost, pa se koristi i za proizvodnju raznih tehničkih vlakana. Otporno vlakno pamuka korišteno je u različite svrhe. Najduža i najkvalitetnija vlakna koriste se za čipke i fine tkanine, dok se kraća koriste za izradu zavjesa, pokrivača i deka ili za industrijske proizvode, kao što su konac, vrpce i pamučna vuna.

Pamuk potječe iz područja Indije i Srednje Amerike (Meksiko i Peru) od prije 5000 godina. Iz

Indije, koja je 2000 godina držala monopol u proizvodnji i korištenju pamuka, u vrijeme Aleksandra Velikog (400-300 g. pr.Kr.), biljka se raširila u zemlje Perzijskog zaljeva, arapske zemlje, malu Aziju i u Kinu. Tokom španjolske kolonizacije Amerike u gradu Cuzco pronađene su vunene i pamučne tkanine koje se smatraju nedostižnim. Kultura pamuka se u Sredozemlju pojavila negdje oko 100-300 godine. Trgovina pamukom se raširila na cijeli Apeninski poluotok, a centri te trgovine su bili u Veneciji, Milanu, Genovi i Firenci. Europski doseljenici su u 17.st. sa sobom donijeli pamuk i u Sjevernu Ameriku a kada je američki inovator Eli Whitney (1756. – 1856.), izumio stroj za čišćenje pamuka, uvelike je ubrzao razvoj te uporabne kulture, jer je prije njegovog izuma čovjeku bio potreban cijeli dan da izvadi sjemenke iz pola kilograma pamuka. Pamuk nakon 1800.g. postaje najvažnija tekstilna sirovina te je uz žito najvažnije sredstvo u trgovini. Danas su najveći proizvođači pamuka: države bivšeg Sovjetskog saveza, Sjedinjene američke države, Kina, Indija, Brazil, Egipat i Sudan.

Prilikom uzgoja pamuka, biljku se uzastopno prska pesticidima, herbicidima, insekticidima i pojačivačima rasta, tako se četvrtina globalne potrošnje pesticida i insekticida iskoristi pri uzgoju ove kulture. Međutim, u proizvodnji organskog pamuka ove se kemikalije mijenjaju prirodnim sredstvima, uzgaja se od genetski nemodificiranog sjemena, gnoji samo prirodnim gnojivom, a od nametnika se štiti drugim vrstama insekata. Za takav uzgoj koristi se manje vode i generalno je puno prijateljskiji za za zemlju i životinje općenito. Sve je veća potražnja za organskim pamukom, pa sve više modnih kuća kreira linije upravo s organskim pamukom., također je mekaniji, ugodniji za kožu, ima hipoalergenski učinak.

SVILA

Neki od najljepših odjevnih predmeta na svijetu, kao što su japanski kimono, indijski sari i korejski hanbok, imaju jedno zajedničko obilježje. Obično su napravljeni od svile, prekrasne sjajne tkanine koju mnogi smatraju najljepšom na svijetu. Ljepota svile osvojila je mnoge ljude diljem svijeta, od nekadašnjih kraljeva i kraljica do običnih ljudi današnjeg vremena. No nije uvijek bilo lako nabaviti tu tkaninu. U drevnoj prošlosti svilu su proizvodili samo Kinezi. Nijedan drugi narod nije ju znao proizvesti, a svaki Kinez koji bi strancu odao tajnu o preradi vlakana dudovog svilca mogao je biti pogubljen kao izdajnik. Budući da su Kinezi imali monopol na proizvodnju svile, sasvim je razumljivo da je ona bila vrlo skupa. Naprimjer, u Rimskom Carstvu svila se smatrala vrijednom poput zlata. S vremenom je Perzija postala

jedini posrednik u trgovini svilom koja je stizala iz Kine. No svila je i dalje bila vrlo skupa, a nastojanja da se ona nabavi nekim drugim putem, a ne preko perzijskih trgovaca, bila su uzaludna. Stoga je bizantski car Justinijan došao na drugu ideju. Oko 550. n. e. poslao je dva monaha na tajni zadatak u Kinu. Monasi su se vratili nakon dvije godine. U šupljim bambusovim štapovima sakrili su željno očekivana i dragocjena jajašca dudovog svilca. Tajna proizvodnje svile bila je otkrivena i svila se počela proizvoditi i u drugim zemljama svijeta. Svileno vlakno proizvode gusjenice dudovog svilca. Porodica leptira svilaca, ili prelaca, obuhvaća više od stotinu vrsta, no onaj koji proizvodi svilu vrhunske kvalitete naziva se Bombyx mori. Budući da je za proizvodnju svilene tkanine potrebno mnogo dudovih svilaca, ljudi su se s vremenom počeli baviti uzgojem njihovih gusjenica. Ženka dudovog svilca može izleći i do 500 jajašca, a svako od njih veliko je kao glavica pribadače. Nakon dvadesetak dana iz njih se izlegu gusjenice. Gusjenice imaju nevjerojatan apetit. Hrane se danju i noću, i to samo dudovim lišćem. Nakon što gusjenica prestane rasti, njeno tijelo postane prozirno, a to je znak da je došlo vrijeme da počne presti čahuru. Kad se gusjenice počnu meškoljiti i tražiti gdje bi se mogle začahuriti, stavlja ih se u rešetkastu kutiju s mnogo malih pregrada. Tada počnu oko sebe zapredati čahuru od finih bijelih niti. Za to vrijeme u tijelu dudovog svilca događa se nešto vrlo zanimljivo. Probavljeno dudovo lišće pretvara se u fibroin, vrstu bjelančevina koje nastaju u dvjema velikim žlijezdama što se protežu duž čitavog tijela gusjenice. Dok fibroin prolazi kroz te žlijezde, obavija se ljepljivom tvari koja nalikuje na gumu, a naziva se sericin. Dva fibroinska vlakna spajaju se sericinom prije nego što izađu kroz otvor koji se nalazi ispod usta gusjenice. Ta se ljepljiva smjesa na zraku odmah stvrdne i tako nastane svilena nit. Kad dudov svilac počne izlučivati svilu, neće stati sve dok ne potroši svu ljepljivu tvar koju ima u sebi. Za jednu minutu isprede nit dugačku 30 do 40 centimetara. Dok tako marljivo prede, neprestano čini jednolične kružne pokrete glavom. Za dva dana i dvije noći gusjenica dudovog svilca isprede nit koja može biti dugačka i do 1 500 metara.

Svilenu nit treba najprije raspresti, odnosno odmotati s čahure i namotati na vitlo. Tko je prvi došao na ideju da rasprede čahuru dudovog svilca? Postoje mnoge priče o tome. Prema jednoj od njih, kineska carica Si-Ling-Chi jednom je prilikom pila čaj te je primijetila da joj je u šalicu upala čahura koja je pala s dudove krošnje. Kad je pokušala izvaditi čahuru, vidjela je da se s nje počela odmotavati neka tanka nit. Tako je nastao postupak raspredanja čahure, koji se danas obavlja pomoću strojeva. Da bi se čahure mogle iskoristiti za daljnju preradu, gusjenice koje se u njima nalaze moraju se usmrtniti prije nego što se pretvore u leptire. Taj se nemili posao obavlja tako što se čahure izlažu visokoj temperaturi. Oštećene se čahure

uklone, a one koje ostanu spremne su za preradu. Čahure se najprije namaču u vrućoj vodi ili se izlože djelovanju vodene pare kako bi im se vlakna omekšala. Zatim se pomoću naprave s rotirajućim četkicama uhvati početak vlakna. U konac se mogu upresti vlakna s dvije ili više čahura, ovisno o tome koliko treba biti debeo. Konac se suši dok se namata na vitlo. Sirova svila potom se namata na veće vitlo kako bi se dobilo klupko željene dužine i težine. Specifična vrta svile ovisio degumiranju, postupku kojim se uklanja gumeni sloj sericina koji obavija fibroinske niti. Svila koja nije degumirana hrapava je i teško se boji. Svila se lako boji. Boje lako i duboko prodiru u fibroinske niti i zato su izuzetno postojane. Osim toga, prirodna svila, za razliku od umjetnih vlakana, ima i pozitivne i negativne ione, što znači da se tkanina može dobro obojiti praktički bilo kojom vrstom boje. Svilu se može bojiti prije tkanja ili kasnije kao gotovu tkaninu. Premda su Kina i Indija najveći proizvođači svile, u svijetu mode najljepše kreacije od svile djelo su francuskih i talijanskih modnih kreatora. U današnje vrijeme tekstilna industrija nudi i jeftina sintetička vlakna, kao što su rajon i najlon. No svila je ipak tkanina kojoj nema ravne. Aminokiseline od kojih je načinjena svila ne iritiraju kožu, a smatra se da svila štiti kožu od raznih oboljenja. Neki kozmetički preparati načinjeni su od svilenog praha. Aminokiseline i sitne šupljine u vlaknima svile dobro upijaju i ispuštaju vlagu. Time ugodno hlade kožu za ljetnih vrućina i omogućavaju joj da bude suha.

UMJETNOST

U III. tisućljeću pr. Kr. u dolini rijeke Inda razvila se visoko urbanizirana kultura (arheološki ostatci gradova Harappā i Mohenjo Dāro; nalazi pečata s nedešifriranim natpisima te kamene i keramičke statuete ljudi i životinja). Od V. st. pr. Kr. izgrađivala se autohtona kultura, mješavina arijskih i dravidskih elemenata u budističkim sakralnim objektima i svetištima (osobito pećinski hramovi). Nakon vojnih pohoda Aleksandra Velikoga (327. pr. Kr.) počeli su prodirati helenistički i perzijski utjecaji, koji se prepoznaju u izgradnji palača te monumentalnoj i sitnoj plastici (najstariji prikazi Bude u kamenu, bronci i drvu). Za budističku arhitekturu karakteristični su kružna ili kvadratična građevina koja se razvila od grobnog humka stūpe, i vihāra, budistički samostan s hramom. Potkraj I. st. pr. Kr. došlo je do jačih dodira s grčko-rimskom umjetnošću, što se napose odrazilo u umjetnosti kraljevstva Gandhara (prvi poznati likovi Bude i reljefi s obilježjima kasne antike; korintski i kompozitni kapiteli). Razvoj izrazito indijske umjetnosti pada u doba dinastije Gupta, koja je vladala sjevernim dijelom zemlje od IV. do VII. st. U tom su se klasičnome razdoblju sintetizirali stilski i ikonografski elementi indijske umjetnosti; gradili su se pećinski i monumentalni kameni budistički i brahmanski hramovi raskošne arhitektonske dekoracije (Sāncī, Aiholli,

Deogarh), u kojima je značajan konstruktivni i dekorativni element bio stup raznovrsnih oblika, koji je nosio luk ili svod. U kiparstvu je glavni motiv ostao Budin lik izrazito indijske fizionomije, najčešće u položaju meditacije. Izvodila se raskošna arhitektonska dekoracija, uglavnom reljefi u kamenu, štuku i terakoti (mitološki likovi i životinje u zamršenim spletovima geometrijskih i biljnih ornamentata). U slikarstvu su u VI. st. ostvarena remek-djela u špiljama Ajante (senzualni likovi figuralnih kompozicija sakralnog i profanoga sadržaja). Nakon propasti dinastije Gupta postupno je odumirala umjetnost vezana uz budizam; najduže se održala u himalajskim područjima Nepala. U razdoblju različitih hinduističkih dinastija od VII. st. dalje prevladavala je gradnja hramova kompleksnoga tipa: više građevina bogate arhitektonske i plastične dekoracije unutar četverokutnoga prostora, među kojima su prevladavali jedan ili više čunjastih tornjeva sikhāra (hramovi u Konaraku, Bhubaneswaru, Gwalioru, na otoku Elephanti kraj Bombaya). U svjetovnoj se arhitekturi ističu vladarske palače i dvorci u Gwalioru i Maduraiju. U kamenu i bronci tehnički su savršeno izvedena hinduistička božanstva (napose Śiva i Kāli). Zidno slikarstvo zastupano je u hramovima u Ellori i Tanjoreu. Predmeti umjetničkoga obrta bogato su ukrašeni specifično indijskom ornamentikom; najviša razina dosegnuta je u zlatarstvu i obradbi kovina uopće (primjena filigrana, tauširanje, iskucavanje, emajl i sl.).

Od XI. st. u Indiju su prodirali islamski osvajači, a s njima i islamska umjetnost, koja se tijekom stoljeća djelomice stopila s mjesnim oblicima pa je tako nastala indijsko-islamska likovna umjetnost. Njezin cvat ide u doba vladavine Velikih Mogula u XVI. st., a trajala je do dolaska europskih kolonizatora u XVII. st. (mogulski stil). Islamski, ponajviše perzijski arhitektonski oblici prepoznatljivi su na mnogobrojnim džamijama s okruglim minaretima i lukovičastim kupolama, mauzolejima, palačama i dvorcima vladara (Agra, Delhi, Lahore, Fatehpur-Sikri); remek-djelo te arhitekture je mauzolej Tāj-Mahal iz XVII. st. u Agri. Pod perzijskim utjecajem razvijala se iluminacija; prozna i pjesnička djela rafinirano su oslikana prizorima iz dvorskoga života, lova i rata, životinjama, cvijećem, ornamentima i portretima. Skulptura je ograničena na ornamentalnu dekoraciju. U slikarstvu su prevladavali europski akademizam i realizam; tek početkom XX. st. obnovu indijskog slikarstva započeli su slikari nadahnuti senzualnim slikarstvom Ajante, minijaturama mogulskoga stila te pučkom tradicijom. Među obnovitelje indijskoga slikarstva ubrajaju se članovi obitelji Tagore: Rabīndranāth (1861–1941), Gagandranāth (1867–1938) i Abanindranāth (1871–1951) te Nandalal Bose (1883–1966) i Jamini Roy (1892–1972). U orijentaciji mlađega naraštaja zastupan je širok raspon likovnih smjerova, od tradicionalnoga pučkoga likovnog izraza do akademskoga realizma, ekspresionizma, apstrakcije i postmodernističke raznolikosti.

Nakon osamostaljenja Indije u arhitekturi se primjenjuju suvremeni internacionalni modeli izgradnje.

Indijski hinduistički hram odraz je tisućljetnog kulturnog razvoja, duboke religioznosti i mistike, umjetnosti koja osvaja svojom ljepotom i znanosti. Hinduističke hramove na području Indijskog poluotoka dijelimo na tri osnovna tipa: nagara ili sjevernoindijski tip, dravida ili južnoindijski tip i hramove udubljene u stijeni. Osnovni tipovi hramova razlikuju se u tlocrtima, smještaju božanstava na vanjskim zidovima kao i po bogatstvu dekorativnih elemenata. Međutim, pored osnovnih, postoje i brojni podtipovi, kao i prožimanja stoljetnih hinduističkih, budističkih i džainističkih religijskih utjecaja. Škole arhitekture u vrijeme vladavine pojedinih dinastija također su njegovale svoja karakteristična obilježja, pa tako govorimo i o Pallava, Chola, Hoysala, Gupta, Chalukya i Chandella hramovima. Hramovi udubljeni u stijeni često su nepoznate starosti, a mnogi od njih služili su i kao tradicionalna budistička sveučilišta. Najpoznatiji hramski kompleksi izdubljeni u stijeni su Ajanta, Ellora, Elephanta, Kailaš, Badami i drugi. Sjevernoindijski ili nagara tip hrama razvio se u V. stoljeću, a karakterizira ga toranj u obliku košnice. Tipične nagara hramove nalazimo u Orissi, Khajurahu i u Modheri. Dravida tip hrama koji je ograničen na nešto uže područje južne Indije razvija se od VII. stoljeća. Hramove ovoga tipa, čiji je osnovni toranj u obliku piramide, nalazimo na području Tamil Nadua, Kerale, Karnatake i Thanjavura. Od VIII. stoljeća se mandape, otvorene ili natkrivene hramske dvorane sa stupovima, počinju koristiti za javna okupljanja i svetkovine, za vrijeme kojih se unutar hramskog kompleksa okuplja velik broj ljudi koji pjevaju svete pjesme, izvode plesove u čast pojedinog boga i sudjeluju u procesiji kroz grad. Najpoznatije svetkovine su Holi, slavi se u proljeće, Pancha Ganapati, započinje na zimski solsticij i traje pet dana, Rama Navami u travnju, kojom se štuje rođenje boga Rame, Onam ili festival žetve, Krišna Janmaaštami posvećena rođenju Krišne u kolovozu, Diwali, svetkovina svjetla, u kojoj svjetlo svjetiljki simbolizira pobjedu dobra nad zlom u svakom čovjeku i njegovu obnovu, te brojne druge. Unutar hramskog kompleksa redovito se nalazi i sveto jezero povezano uz obredno pročišćenje. Jer, hram je, kažu Indijci, mjesto na kojem se duša susreće s onim božanskim, a da bi se to ostvarilo duša mora biti pročišćena.

U hinduističkim hramovima izvode se četiri osnovna obreda: u zoru, u podne, pri zalasku sunca i u ponoć. Obredi obično započinju otvaranjem vrata svetišta hrama u kojem se nalazi kip ili simbol boga. Pritom se pozdravljaju snage koje čuvaju svetište, a zvukom zvona ili pljeskom odvrćaju se neželjene sile i privlači pažnja božanskog. Svećenik odaje počast

božanstvu, a potom recitira himne, izgovara mantrе i svete slogove, bijas. Nakon toga slijedi pranje, zaodijevanje kipa boga i prinošenje žrtvenih darova u obliku ulja, mlijeka, kamfora, sandalovine, cvjetnih vijenaca i drugih darova. Po završetku obreda vrata svetišta se zatvaraju. Indijci kažu da je hram odraz neba na zemlji. Prema indijskoj tradiciji, prostor hrama naseljava Vastupuruša (duh mjesta), a vrh hrama je uvijek posvećen vrhovnom božanstvu Brahmi. Središte hrama, svetište ili garbhagriha, mjesto je u kojem su koncentrirane vitalne i oploditeljske snage prirode. Iz njega se izdiže vertikalna os koja čovjeka povezuje s njegovim nebeskim korijenima.

HRAMOVI ELEPHANTE: Pripadaju tipu hramova udubljenih u stijeni. Izvana su bez ukrasa i često nalikuju ulazu u pećinu. Hramove i otok u blizini Bombaja ovako su prozvali Portugalci koji su na otok došli u XVII. st., dok je prvotni naziv bio Gharapuri (sanskrit. Grad pročišćenja). Hramski kompleks površine 5,6 km² udubljen je u bazaltnoj stijeni, a najveća je prostorija dužine 42 m sa stupovima visine do 5,6 m. Europski istraživači su starost ovog hramskog kompleksa posvećenog Šivi procijenili na IX. do XIII. stoljeće, dok brahmani ovo svoje kulturno nasljeđe datiraju na 374 000 godina starosti.

HRAMOVI BHUBANESWARA: Bhubaneswar se naziva gradom hramova jer ih je u ovom sjevernoindijskom području više od 7000. Smatra se da su izgrađeni u razdoblju od VIII. do XIII. stoljeća. Najveći od hramova je Lingaraj u kojemu se i danas obavlja dvadesetak obreda dnevno. Svetište hrama je jedinstveno budući da je posvećeno i Višnuu i Šivi. Toranj Lingaraja visok je 55 metara. Puno manji, nazvan „San ostvaren u kamenu“, jest hram Muktešvara koji predstavlja tipičan primjer nagara stila izgradnje. Ime hrama u prijevodu znači „Gospod koji oslobađa yogom“, što objašnjava prikaze asketa u položaju meditacije. Posvećen je Šivi, a na ulazu u nutarnje svetište prikazan je Kethu koji se u vedskoj astrologiji povezuje s duhovnim znanjem i oslobođenjem od kotača života i smrti.

HRAM SUNCA KONARK: Hram je posvećen bogu Sunca Suryi. Surya je u indijskoj tradiciji darovatelj života i „oko svijeta“ koje svakodnevno izvještava boga Varunu o tome što se događa s bićima na Zemlji, pa je tako i svjedok ljudske karme. Drugo ime ovog hrama u gradu Konarku na obali Bengalskog zaljeva je Crna pagoda jer je izgrađen od crnog granita i crvenog pješčenjaka. Čitav hramski kompleks napravljen je u obliku ogromnih procesijskih kola boga Sunca s dvanaest pari kotača koje vuče sedam konja. O Konarku je Tagore zapisao: Ovdje jezik kamena nadilazi jezik čovjeka. Hram simbolizira put Sunca po nebu, a poznat je po prikazima planeta, božanstava, nebeskih plesačica, prizora iz bitaka, biljnih i životinjskih motiva, kao i geometrijskih dekoracija. Kao i većina hramova, i Konark je

orijentiran u smjeru istok-zapad. Glavni toranj je visok 70 m, a legende navode da se na njegovom vrhu nekada nalazio magnetit. Potječe iz XIII. st., a 1904. g. je nakon višestoljetne napuštenosti ponovno obnovljen i očišćen.

HRAMOVI KANCHIPURAMA nalaze se u istoimenom gradu hramova u državi Tamil Nadu, na samom jugu Indijskog poluotoka. Grad je dobio ime po kralju Kanchiju, velikom učenjaku i glazbeniku iz obitelji Pallava iz VII. stoljeća. Kanchipuram je bio važno tamilsko učilište i odrednica hodočasnika iz čitave Indije. Kaže se da je upravo odavde Bodhidharma 520. g. krenuo na put u Kinu kako bi širio budizam. Jedan od najdojmljivijih hramova Kanchipurama je Ekambarešvara iz XVI. st. posvećen Šivi kao zaštitniku asketa. Na vrhu tornja, gopurama, prikaz je šestoglavog Kartikeye, Šivinog sina, kako jaše pauna. Kartikeya je u hinduizmu bio bog rata kojeg su odgojile Kritike (šest Plejada). Bio je vođa nebeskih vojski koje brane svijet od strašnih asura. U središtu hrama nalazi se paviljon okružen vodom hramskog svetog bazena, a simbolizira središte univerzuma okruženo vodama primordijalnog oceana.

HRAM SRIRANGAM: Najveći dio današnjeg hramskog kompleksa posvećenog bogu Višnuu izgrađen je između XIV. i XVII. stoljeća. Ima 21 gopuram od kojih je Rajagopuram najveći. Hramski kompleks je okružen sa sedam pravokutnih zidova od kojih vanjski ima opseg od 3 km. Višnu je drugi član trojstva: Brahma-Višnu-Šiva, a u svetištu Srirangama nalazi se njegov kip oko kojeg je obavijena zmija. Srirangam je jedan od Nava Graha Sthalas – hramova koji prikazuju planete. Južnoindijski hramovi u ovoj skupini su: Suryanarcoil (Sunce), Tirupati (Mjesec), Palani (Mars), Maduraj (Merkur), Tiruchendur (Jupiter), Srirangam (Venera) i Tirunallaru (Saturn).

HRAM THANJAVUR BRIHADEESWARAR: Prema natpisima na hramu znamo da je ovaj južnoindijski hram dovršen 985. godine, točno 25 godina i 275 dana po dolaska na prijestolje kralja Rajaraje iz dinastije Chola. Hram prikazuje sav sjaj arhitekture tog vremena i bogatstva kraljeva Chole. Izgrađen je za potrebe kraljevskih ceremonija poput proglašenja vladara i njihova povezivanja s bogom Šivom kojemu je hram posvećen. U hramu je neprestano živjelo oko 600 brahmana, glazbenika, plesača, učenjaka i obrtnika koji su ga održavali. Kupola hrama je iz jednog komada granita teškog čak 81 tonu i zagonetka je kojom je tehnikom podignuta gore. Kip Šive nalazi se u prostoru garbhagrihe, unutrašnjeg svetišta hrama. Sanskrtska riječ garbhagriha u doslovnom prijevodu znači „komora zametka“. U ovaj prostor pristup imaju samo brahmani. Brihadeeswarar je jedan od rijetkih hramova koji ima kipeve astadiggpalaka („Gospodara osam smjerova prostora“): Indre, Varune, Agnija, Eesane, Vaye, Niruthija, Yame i Kubere.

MAMALLAPURAM (ili Mahabalipuram): Mamallapuram je bio lučki grad iz VII. st. nazvan po kralju Mamallu iz dinastije Pallava. Spomenici na području Mamallapurama sastoje se od hramova-pećina, monolitnih „kola“, rathas, reljefnih prikaza na stijenama i hramova. Znanstvenici vjeruju da se radilo o školi budući da pojedine skulpture nisu dovršene, ili je svaka od njih izrađena u drugom stilu. Pancha rathas (sanskrit. Pet kola) su pet piramidalnih građevina nazvanih po Pandavama (Arjuna, Bhima, Yudištira, Nakula, Sahadeva) i Draupadi iz epe Mahabharate, koje su izgrađene iz jednog kamenog bloka. Od ostalih spomenika koji su pod zaštitom UNESCO-a najpoznatiji je Silazak Gangesa – veliki bazaltni reljef na kojem je opisano božansko porijeklo ove svete indijske rijeke.

Slikarstvo se također razvijalo. U sjevernoj Indiji proizvodile su se izvrsne minijature čak do sredine devetnaestog stoljeća. Dva su glavna središta bila Rajputana i predbrežje Himalaja. Te slike su bile obično malog formata i većinom iz ruku anonimnih umjetnika, često su izvanredno lijepe, osobito po bojama i crtežu. Najčešća tema im je bila Krishna, jedna od manifestacija boga Višnu. Taj kasniji razvitak indijske umjetnosti okončan je otprilike prije sto godina pa je suvremena indijska umjetnost prožeta sve jačim utjecajem Zapada.

TAJ MAHAL

Taj Mahal smjestio se na desnoj obali rijeke Yamuna, južno od gradskih zidina grada Agra, u sjevernoj Indiji. Na ranom jutarnjem suncu se može uživati u odrazu blistave bijele građevine na površini rijeke. Ovo remek djelo svjetskog graditeljstva napravljeno je od bijelog mramora i crvenog pješčenjaka, a ukrašeno je motivima biljaka i stihovima iz Kurana. Dekoracije građevine su od raznih skupocjenih materijala kao što su žad i kristal iz Kine, tirkiz s Tibeta, lazurni kamen iz Afganistana i krizolit iz Egipta. Gradnja Taj Mahala započela je 1632. godine, godinu dana nakon Mumtazine smrti, i trajala je do 1653. godine. Vjeruje se da je na mauzoleju radilo oko 20.000 radnika, kipara i raznih umjetnika! Jedna legenda kaže da je Šah Jahan nakon završetka gradnje dao odsjeći glave ili ruke radnicima te palce arhitektima kako ne bi mogli ponovno sagraditi nešto toliko veličanstveno. Taj Mahal smjestio se na sedam metara visokoj platformi, na sjevernom dijelu velikog ograđenog četverodijelnog vrta (charbagh). Takav oblik vrta prema islamskoj umjetnosti predstavlja savršenstvo i simbolizira rajski vrt. Vrt je simetrično oblikovan, a sastoji se od četverokuta različitih veličina koji su ograđeni kanalima i pod pravim se kutovima ulijevaju u središnje pravokutno jezerce. Na toj se središnjoj vodenoj površini ogleđa prekrasno pročelje mauzoleja. Na svakom kutu vrta oko mauzoleja nalaze se jednaki osmerokutni paviljoni koji su u osnovi crveni i bogato su dekorirani. Nasuprot bočnim stranama mauzoleja nalaze se

dvije džamije od mramora i crvenog pješčenjaka, svaka s tri kupole. U zapadno smještenoj džamiji su se vršile molitve, dok je istočna sagrađena samo zbog održavanja simetrije, i nikada nije korištena. Mauzolej ima četiri kutna minareta i veliku središnju kupolu. Kupola Taj Mahala se uzdiže iznad velike otvorene površine u čijem se središtu nalazi Mumtazin grobni spomenik. Pored njega se nalazi i Šahov spomenik, dodan protiv njegove želje nakon njegove smrti. Šah Jahan je imao druge planove. Prema legendi planirao je izgraditi vlastiti mauzolej od crnog mramora koji bi bio potpuno simetričan Taj Mahalu. Njegov mauzolej trebao je biti smješten na suprotnoj obali rijeke. Taj Mahal se smatra vrhunskim ostvarenjem mogulske arhitekture, stila koji kombinira elemente perzijskih, indijskih i islamskih arhitektonskih stilova. Godine 1983. Taj Mahal postao je UNESCO-ov spomenik Svjetske baštine opisan kao „dragulj islamske umjetnosti u Indiji i jedan od univerzalno priznatih remek-djela svjetskog nasljeđa”.

Kompleks Taj Mahala može se podijeliti na pet dijelova:

Terasa uz obalu rijeke, koja uključuje mauzolej, džamiju i džavab.

Čarbag vrtovi koji sadrže paviljone.

Džilauhana, koji sadrži smještaj za posjetitelje grobnice i dvije pomoćne grobnice.

Taj Ganji, prvotno bazar i odmorište, danas postoje samo ostaci.

Vrt mjesečine, sjeverno od rijeke Jamune, koji sadrži velika vrata između džilauhane i vrta.

Razina se postepeno spušta u terasama od Taj Ganjija do rijeke.

Glavni elementni mauzoleja:

Šiljak: visine je 10 metara i prvotno je izgrađen od zlata, no britanski kolonizatori su ga skinuli i rastalili, pa je zamijenjen replikom od bronce[26].

Ukrasi lotusa: konture cvijeta lotusa urezane su pri vrhu kupole.

Lukovičasta kupola: tzv. amrud visine 75 m, karakteristična za islamsku arhitekturu, te kasnije za rusku.

Tambur: valjkasta baza kupole koja predstavlja prijelaz između kupole i baze.

Guldasta: dekorativne igle na rubovima zidova.

Chatrri: uzvišeni paviljoni iznad balkona u obliku malih kupola.

Granice: nalaze se između pravokutnih panela i niša, ukrašene su krasopisima i geometrijskim oblicima.

Krasopis: Stilizirani stihovi Kurana na glavnom luku.

Niše: na sva četiri ugla nalazi se po šest niša raspoređenih u dvije etaže.

Paneli: ukrasni pravokutni elementi na glavnim zidovima koji ukružuju glavni portal (ivan).

TRADICIONALAN PLES

Indija je zemlja raznolikih kultura i tradicija. U zavisnosti od religije, podneblja i lokalnih običaja, plesovi Indije su se vremenom razvijali kreirajući tako nepregledan broj stilova. Ples zadire duboko u našu prošlost. Najstariji spisi s dalekog istoka, Vede, govore o cjelokupnoj filozofiji života pa tako i o plesu. U njima je opisan svaki detalj plesne umjetnosti. Ples je na prvom mjestu nadahnut kozmičkim shvaćanjem točno određenog načina kretanja svemira. U Indiji se plesom obilježavaju sve povoljne prigode kao što je rođenje, vjenčanje, žetva i sl. Plemenski i narodni plesovi spontani su izraz radosti koju dijeli čitava zajednica. Ples je u međuovisnosti s drugim aspektima kulture kao što su glazba, slikarstvo i kiparstvo.

Skulpture i slike pomogle su sačuvati scenske umjetnosti, posebno ples. Zahvaljujući viziji kipara i zahvaljujući slikama velikih umjetnika, brojne plesne pozicije krasi zidove hramova i omogućuju proučavanje plesnih oblika. U Indiji ples proizlazi iz božanskog. Bhakti i religija izvršile su naj snažniji utjecaj na indijske klasične plesove koji su se uglavnom izvodili u hramskim dvorištima ili na posebnim mjestima za izvedbu (poznatim kao Mandapa) koja su se nalazila u okolici hrama. Ti klasični plesovi većinom prikazuju priče iz epova, Purana i razne mitološke događaje i time ples čine pouzdanim medijem putem kojeg narod može razumjeti takve teme. U Indiji se ples već generacijama vezuje na prvom mjestu s bogovima i boginjama. Značajni umjetnički oblici kao što su ples i glazba imaju svoje vlastito zaštitničko božanstvo. Na primjer, Gospodin Šiva, gospodar plesa, zove se Nataraja (nata-ples i raja-kralj), a Devi Sarasvati obožava se kao boginju glazbe. Prije su klasični plesovi većinom bili ograničeni na izvođenje unutar dvorišta hramova. Ipak, danas je napredak komunikacije i medija odigrao presudnu ulogu pomažući ovim plesovima da se izvode i na drugim mjestima izvan hramova, te se na taj način šira publika upoznala s njima.

Baratanatjam (Bharatanatyam)

Ovo je jedan od najstarijih plesova iz indijskih hramova, koji su u početku izvodile samo žene. Sam naziv je nastao iz riječi emocije, melodija, ritam i ples. Tipičan položaj plesača su blago savijena kolena i fiksiran torzo, uz pokrete rukama kojima se priča o bogovima. Teorija ovog stila se nalazi u djelu "Natja šastra" (Natya Shastra), datiranog par vijekova prije nove ere, sa detaljnim opisima svih pokreta i poza, dok se figure plesačica mogu naći na mnogim hramovima.

Odisi (Odissi)

Arheolozi su pronašli dokaze da se plesao u hramovima i u prvom vijeku prije nove ere. U Odiši, mjestu porijekla ovog plesa, mogu se naći hramovi sa figurama plesača, a najpoznatiji je svakako Konark – hram Sunca. Poput svih klasičnih plesova, kroz pokrete se priča o životu bogova, a odisi je specifičan po Tribhangi – nezavisnom i istovremenom pomicanju tri dijela tjela: glavi, grudima i bokovima. O sve većoj popularnosti ovog plesa svjedoči i podatak da je 2011. ušao u knjigu Ginisovih rekorda, nakon što je zabilježen nastup sa najviše odisi plesača na jednom mestu – čak 555.

Katak (Kathak)

Katak je ples sjeverne Indije, koji uključuje brz rad nogu, preliepe pokrete ruku i gestikulaciju kao i okrete. Sastoji se iz osnovnog stava, pokreta ruku (utpati) i nogu (tatkar). Sam naziv je potekao iz sanskrita i može se prevesti sa "onaj koji priča priču". Kostim je često dugih, uskih rukava – koji prikazuju ljepotu pokreta ruku i širokih suknji ili haljina koje prate okrete plesača. Pored neizostavnog nakita, tu su i zvončići (ghungroos) oko zglobova, koji su istovremeno i instrument i naglašavaju ritam.

Bangra (Bhangra)

Bangra je folklorni ples iz Pandžaba, pokrajine na sjeveru Indije. Iako je nastao kao ples kojim se proslavlja uspešna žetva, s vremenom je postao izuzetno popularan, kako u samoj Indiji tako i izvan granica ove zemlje. Brz ritam i energični pokreti plesača su odlike ovog

plesa, a jedini rekvizit je rumal – maramica jarkih boja koju plesači vežu oko malog prsta. Budući da je fizički zahtevan, u današnje vrijeme je postao inspiracija fitnes instruktorima te neki svoje programe zasnivaju upravo na osnovnim pokretima ovog plesa.

Kalbelija (Kalbeliya)

Kalbelija je romski ples iz Radžastana, pustinjske oblasti u Indiji. Najčešće ga plešu žene, koje su često obučene u crno, ali sa dosta ukrasa i nakita. Inače, plemena Radžastana su najpoznatija po krotiteljima zmija, tako da i pokreti ovog plesa ponekad podražavaju zmijske kretnje. U današnje vreme, najveći izvor prihoda ovim siromašnim plemenima je dolazak znatiželjnih turista, a njihov ples, koje su nekada žene plesale isključivo za sebe, sada sadrže akrobacije kako bi bile atraktivnije publici.

Gumar (Ghoomar)

Ovo je folklorni ples koji plešu žene prilikom proslava. Pleše se u krugu uz dosta okreta, prilikom čega raznobojne suknje postaju još živopisnije. Također, plesačice obavezno nose veo preko lica. Često se izvan kruga nalazi skupina muškaraca i žena koji sviraju i pjevaju, a ponekada same plesačice pjevaju dok plešu. U današnje vrijeme, ovaj ples se izvodi u nekim predjelima Indije i Pakistana, posebno tokom proslave vijenčanja, gdje gosti zajedno sa mladom plešu satima. Ovaj ples je doživio popularnost širom svijeta.

Bolivud (Bollywood)

Bolivud stil plesa je nerazdvojni dio bolivudske filmske industrije nastale u Indiji prije 100 godina. Ovaj ples zabavnog karaktera je nastao spajanjem indijskih klasičnih plesova sa elementima iz tradicionalnih, folklornih igara. Vremenom, pod uticajem plesnih trendova sa zapada, bolivud ples postaje moderniji i otvoreniji prema drugim plesnim stilovima, tako da nije nemoguće da se u koreografiji 'potkrade' i neki pokret iz latino plesova ili hip-hopa. Bolivud kostimi su uvek jarkih boja – za plesačice je to najčešće dvodjelni kostim sačinjen od lehenge (suknje) i čolia (bluze kratkih rukava), no bez obzira na model, neophodno je da kostim ističe ženstvenost. Glumac u bolivudskoj kinematografiji neizostavno mora biti i vrhunski plesač, dok svaki plesač koji se opredjeli za ovaj stil mora u svoj nastup unesiti izuzetnu količinu energije i kreativnosti.

Ovo je vrlo mladi stil, nastao kao spoj orijentalnog plesa i sve popularnijeg plesa indijske kinematografije – Bolivuda. Ovaj stil je sve popularniji među plesačima, zato što spaja

senzualnost Orijenta i živahnog Bollywooda, a može biti i posebno začinjen elementima folkloru. Pleše se uz pjesme iz filmova bolivudske produkcije i ne postoje određena pravila za izgled kostima dokle god sadrži elemente obje kulture.

BOLLYWOOD

Bollywood, smješten u Mumbaiju, dio je indijske filmske industrije. Može se nazvati nacionalnom filmskom industrijom zato što proizvodi najviše gledanih filmova na Hindi jeziku. Bollywood je nazvan prema američkoj filmskoj industriji, tj. Hollywoodu. Izraz Bollywood odnosi se na globaliziranu Hindi filmsku kulturnu industriju Mumbaija. Indijska filmska industrija smatra se najvećom na svijetu s više od 1000 proizvedenih filmova. Svake godine na više od 20 jezika, dok Hollywood proizvodi manje od 400 filmova godišnje. Kino zabavlja gledatelje i omogućava im bijeg u drugi glamurozniji, uzbudljiv i dinamičan svijet, stoga nije ni čudno što gledatelji pomoću filmova pokušavaju zaboraviti svakodnevne društvene probleme i siromaštvo. Na komercijalne indijske filmove utjecala je kultura Južne Azije i kultura modernog Zapada. Glazba i ples zadržali su povlašteno mjesto u Bollywoodu, što odražava rani utjecaj holivudskih mjuzikala, ali i tradicija nastupa s korijenima u zlatnom dobu sanskrtskog kazališta. Od 1950-ih godina, filmska glazba je bila dominantan oblik indijske popularne glazbe. Filmske pjesme ne samo da pomažu u prodaji filmova nego i doprinose formiranju indijskog nacionalnog identiteta. Sekvence pjesme i plesa pojavljuju se kako bi razbile svaki kod kontinuiteta u prostoru i vremenu. Likovi mogu izraziti svoje najdublje osjećaje, upravo pjevanjem i plesom, umjesto izravno dijalogom. Te sekvence obično predstavljaju osjećaje ljubavi. One rade odmak od narativne radnje i stvarnosti. Junak i junakinja iznenada plešu zajedno sretni i sami s pozadinom prekrasnog planinskog krajolika, ili su uključeni u suvremenu koreografiju uz stotine statista. Filmovi su obično dvostruko duži u trajanju nego filmovi europskih i sjevernoameričkih produkcija. Narativ se često prekida glazbenim i plesnim točkama, a romantična melodrama je dominantan žanr. Često se kombiniraju tuga i humor, bez obzira na razlike Zapada između komedije i tragedije. Slike su pune fantazije i spektakla. Radnja u bollywoodskim filmovima je prilično očita i predvidljiva. Često se zapravo radi o obradama drugih filmova s manjim varijacijama. Smatra se da radnja ima sekundarnu važnost u odnosu na različite elemente filma te ona služi samo kao podloga za predstavljanje emocija, kao i za stvaranje spektakla. Za razliku od zapadne kinematografije, u popularnom Hindi kinu, uloga kinoposjetioca je potpuno

drugačija. Sudjelovanje publike pri gledanju filmova je intenzivno. Ona plješće, pjeva, recitira dijaloge, plače, smije se ili baca novac na zaslon kao znak zahvalnosti. Posjetioci vole gledati iste filmove iznova i iznova. Ključ uspjeha filma leži prije svega u emocijama, dijalogu, izboru glumaca, glazbi i spektaklu.

MODNI DIZAJNERI

RITA KUMAR

Rođena u Amritsaru, Rita Kumar rodom je iz Delhija. Diplomirala je 1964. godine na fakultetu Lady Irwin u Delhiju i nastavila svoje visoko obrazovanje na Briarcliffe fakultetu u New Yorku. Dizajnom se počela baviti prije četrdeset godina u Kolkati u Zapadnom Bengaluz uz veliku pomoć malih obrtnika koji se bave ručnim tiskom. Danas posjeduje preko 35 vrhunskih trgovina u četrnaest gradova u zemlji. Ona je jedan od pionira indijske odjeće i stoga je počašćena Padma Shri nagradom, L'oreal Paris Femina Women nagradom za ostvarivanje uspjeha 2012. godine te Indira Gandhi Priyadarshini nagradom za njezinu ulogu u razvoju modne industrije. Jedan je od osnivača udruge svih indijskih obrtnika i obrtničkih radnika (AIACA). Poznata je i po tome što je jedna od prvih indijskih dizajnera koji uvode koncept butikata. Njezinu odjeću nosile su poznate osobe poput princeze Diane, Priyanka Chopra i Aishwarya Rai. U njezinim odjevnim predmetima možemo vidjeti bogatu veznu baštinu Indije, bilo to u svojim motivima, vrsti šavova ili elementima koji se koriste u

vezenju. Spajanjem tradicionalnog i zapadnog stila odjevni predmeti rađeni od pamuka svile i kože idealni su za svaku suvremenu i modno osvještenu ženu.

PAYAL SINGHAL

Rođena u Mumbaiju Payal je svoju prvu couture kolekciju prikazala sa samo petnaest godina pobjeđivši na natjecanju za Designer of the Year Award. Nakon što je završila Parsons School of Design and Fashion Institute of Tehnology u New Yorku vratila se u Mumbai gdje je otvorila dvije vodeće trgovine. S vremenom je otvorila trgovine na Manhattanu i New Jerseyu te istovremeno radila na projektima sa prestižnim organizacijama

kao što su The Asian Society, Sakhi i South Asian Women's Leadership Forum. Ubrzo nakon toga pokazala je svoju kolekciju na američkom tjednu mode u Miamiu a potom u Singaporeu. Njezin dizajn poznat je po egzotičnim bojama i motivama te jednostavnim siluetama. Od materijala koristi eko pamuk i svilu. Osim ženskih odjevnih predmeta Payal dizajnira odjeću za djecu.

DIZAJNERI TEKSTILA

RAHUL JAIN

Rođen u Delhiju 1963. godine Rahul je povjesničar umjetnosti, tekstilni dizajner i autor. Odrastao je u Indiji ali se preselio u Washington DC kako bi studirao ekonomiju. Kao bjeg od stresa pridružio se tečaju za tkanje gdje je naučio osnove tehnike. 1990. godine upisao je studij tkanja na Philadelphia College of Textiles. 1993. godine vratio se u Indiju gdje je osnovao tekstilnu radionicu koja je promovirala tradicionalne indo-iranske tehnike tkanja u Varansi. Dok je većina tkalaca u Indiji tkala na jacquard tkalačkim strojevima, Rahul je koristio tehniku drawlooms odnosno vrstu tkalačkog stana koji se koristio za tkanje figuriranih uzoraka. 1997. godine prikazao je zbirku od četrnaest tekstila izrađenih od brokatne svile inspirirane „platnima od zlata“ tkane za sudove Mugahal Indije i Safavida Irana u 17. i 18. stoljeću pod nazivom Minakar: Spun Gold and Woven Enamel a izložba se održala u Mumbaiju Delhiju i Kalkuti. Tekstili nisu duplikati već su primjeri oživljavanja davno izgubljenih tehnika. Jain je napisao knjigu o tekstilnoj umjetnosti Rapture – The Art of Indian

Textiles, koja opisuje povijest indijske tekstilne umjetnosti u petsto godina. Objavio je još dvije knjige, Mughal Patkas Ashavali Saria i Fragmenti Indo-Ground u zbirkama Muzeja tekstila Calico i Sarabhai Foundation, knjigu o povijesnim tehnikama korištene u tekstilnom tkanju i Handcrafted Indian Textil: Tradition and Beyond, knjiga o dizajnu, tehnikama i estetici. Jain je ušao u uži izbor za Jameelovu nagradu III, međunarodnu nagradu za suvremenu islamsku umjetnost. 2015. godine počašćen je nagradom Padma Shri, četvrtom najvišom civilnom nagradom Indije.

UMJETNICI

RINA BENERJEE

Rođena je 1963. godine u Calcutti, Indija. 1993. godine diplomirala je na Case Western Reserve University, Ohio kao polimerni inženjer a 1995. godine diplomirala je slikarstvo i grafiku na Yale School of Art, Yale University. Odrasla je u Londonu i New Yorku a danas živi i radi na Manhattanu, New York. Nadahnuće za njezinu umjetnost potječe iz sjećanja na djetinjstva ali i ljubav prema različitim materijalima i teksturama. Osim što se bavi slikanjem ona koristi svakodnevne predmete poput antiknog namještaja, tapiserija, perja, žica i tekstilnih materijala od kojih stvara umjetničke instalacije. U njezinim radovima se osjeća utjecaj hinduističkog misticizma. Where the Wild Things Are u Galerie Volker Diehl u Berlinu 2007. godine, konceptualna umjetnica prikazala je spoj kultura, snova i stvarnosti a inspiraciju je dobila od imena popularne američke dječje knjige Maurice Sendak, gdje dječak putuje u zemlju divljih stvari. Tamo susreće svijet pun mitskih čudovišta i divljih šuma. 2010. godine imala je svoju prvu samostalnu izložbu Forever Foreign u galeriji Haunch of Venison u Londonu. Njezina zbirka crteža i skulptura prikazuje mitske i vizionarske svjetove odražavajući njezino zapadno i indijsko podrijetlo 2003. godine njezina najveća instalacija bila je skulptura Taj Mahala izvedena u Ružičastoj plastici ukrašena lažnim biserima i školjkama simbolizirajući jedan od najvećih spomenika vječnoj ljubavi.

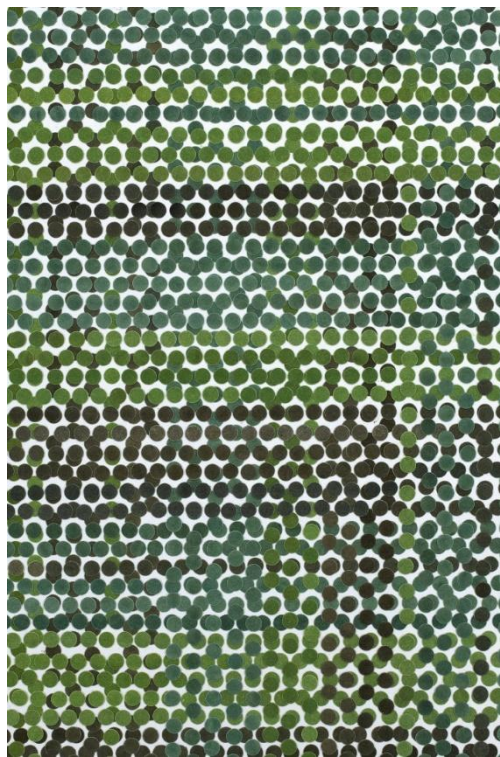

BHARTI KHER

Suvremena umjetnica rođena je u Engleskoj 1969.godine. Iz ljubavi prema slikarstvu 1991. godine diplomirala je na Newcastle Polytech, Northumbria University. Ubrzo nakon toga preselila se u New Delhi u Indiji gdje živi i radi. Njezini radovi su minimalistički i apstraktni. Ona stvara umjetnost koja prikazuje pogrešne interpretacije, zablude, sukobe i kontradikciju, istražujući ljudsku dramu i suvremeni život. Ona koristi bindi kao središnji motiv kako bi povezala tradiciju i modernizam, Istok i zapad. Bindi je ukras na čelu koji se smatra tradicionalnim znakom udane žene, treće oko koje povezuje duhovne i materijalne svjetove. Njezina samostalna izložba u Hauser & Wirthu u New Yorku 2012. godine pod nazivom *The Hot Winds That Blow from the East* temelji se na ideji domaćinstva u Aziji i Indiji. Kuća i domaći prostor čine žensku domenu, a to je mjesto gdje žene mogu istinski biti svoje. 2006. godine izložba *The Skin Speaks A Language Not Its Own* umjetnica je personificirala slona kao stvorenje i arhetip Indije. Skulptura je svjetionik indijske

avangardne umjetničke scene početkom 21. stoljeća. 2009.godine The Wag Tree izložba privukla je veliku pozornost. Instalacija je zapravo polegnuto stablo za životinjskim figuricama koje su napravljene od voska plastike i stakla. Suvremena umjetnica osim slikarstva bavi se kolažom i fotografijom.

LIKOVNA ANALIZA

Inspiraciju za ovu temu pronašla sam u bogatoj povijesti Indije u kojoj se isprepliću kombinacije boja, tekstilnih materijala i kulture. Indija je, kao kolijevka civilizacije, izvor mnogih umjetnosti i vječna inspiracija. U svojim radovima koristila sam *block* tisak. Šablone su jednostavna i istovremeno idealna metoda za stvaranje likovnih uzoraka. Kod dijela radova odlučila sam se za bijelu podlogu s tamnijim uzorcima, dok sam kod drugih radova radila suprotno, tamne podloge sa svijetlim uzorcima. Svaki rad sam ručno oslikavala kako bi postigla prirodan izgled obojanog materijala. Boje koje prevladavaju na radovima su plava, crvena, žuta, zelena, ljubičasta i bijela. Uzorci koji se nalaze na radovima su repetitivni, odnosno imaju slijed ponavljanja.

Materijal na kojem sam radila je pamučno platno. Rad je dvoslojan. Prvi sloj nastao je miješanjem plave i crvene boje te sam na taj način dobila zanimljivu pozadinu na kojoj možemo vidjeti kombinaciju plave, crvene i ljubičaste boje. Drugi sloj radila sam uz pomoć *block* tiska odnosno šablona te sam koristila bijelu boju. S obzirom da se prvi sloj boje nije osušio, na mjestima bijela boja postaje tamnija i drugačijih tonova. Iz priloženog rada vidi se da je na mjestima bijela boja postala ružičasta svijetlije nijanse i svijetlo plava. Kompozicija ovog likovnog rada je vertikalna. Uzorak nije geometrijskog oblika a likovni elementi se ponavljaju.

Materijal na kojem sam radila jest pamučno platno. Likovni rad je dvoslojan. Prvi sloj nastao je miješanjem plave, crvene i crne boje. Drugi sloj je u bijeloj boji, ali sa više likovnih elemenata. Na taj način postigla sam tamnu i zagasitu pozadinu koja je u kombinaciji sa bijelom bojom dobila jači kontrast. Kompozicija je dijagonalna i sastoji se od četiri različita uzorka koji imaju svoj slijed ponavljanja, dok kompoziciju dijele četiri vodorane linije. Oblici su geometrijskog i tradicionalnog kašmirskog uzorka koje sam radila uz pomoć *block* tiska odnosno šablona.

Ovaj je likovni rad troslojan te rađen na pamučnom platnu. Prvi sloj je pozadina koju sam postigla miješanjem zelene i crne boje. Drugi sloj radila sam uz pomoć *block* tiska odnosno šablona i to miješanjem plave i crne boje. Treći sloj dobila sam miješanjem zelene i bijele boje. Ovaj je uzorak malo veći u odnosu na uzorak tamno plave boje, a i postigla sam veći kontrast. Kompozicija ovog rada je piramidalna i simetrična.

Likovni rad je troslojan, kašmir uzorka, rađen na pamučnom platnu. Ljubičastu pozadinu postigla sam miješanjem crvene i plave boje koji je ujedno i prvi sloj . Na mjestima se vide tragovi plave i crvene boje. Za drugi sloj koristila sam *block* tisak odnosno šablone u žutoj boji. Kako se podloga nije osušila tako se žuta boja počela gubit u svojoj kompoziciji te sam odlučila dodati treći sloj i na taj način postigla sam jači kontrast. Kompozicija likovnog djela je dijagonalna i simetrična.

ZAKLJUČAK

Indija je sa svojim bogatim kulturnim i duhovnim naslijeđem nepresušna riznica znanja i mudrosti koja već stoljećima magnetski privlači i nadahnjuje znanstvenike, umjetnike, te osobito one s duhovnim nagnućima u potrazi za istinom. O Indiji su napisane bezbrojne knjige, snimljeni dokumentarni filmovi, mnoge su njene tajne otkrivene, ali ona podjednako očarava danas kao i u vrijeme svojih prvih istraživača. Zapadni je svijet u zadnjem stoljeću preplavljen mudrošću. Svjesnost, moć sadašnjeg trenutka, yoga, meditacija, duhovnost, kozmička svijest, Krišna, koncepti su koji izvire iz drevne indijske filozofije. Riječi poput guru, nirvana, karma i om su svakodnevno korištene u našem kulturnom rječniku, a yoga i meditacija su postale neizbježne svakodnevne prakse mnogima.

Inspiraciju za kolekciju crpila sam ponajviše iz predivne i bogate umjetnosti tekstilnih materijala, boja i načina oslikavanja. Kao što sam već spomenula, indijsko oslikavanje tekstilnih materijala potpuno je ručno. Koristi se *block print*, odnosno drveni otiskivači.

Indijska se kultura i tradicija uvelike razlikuje od naše u svim segmentima života, pa i smrti. Indiji se treba diviti i cijeniti sve blagodati jer njena bogata povijest može biti učiteljica života i nadahnuće svima. Intenzivne boje stvaraju sklad i harmoniju te promatrača vode u svijet duhovnosti.

Kroz svoju sam kolekciju nastojala približiti Indiju. S obzirom da je nikad nisam posjetila, kolekcija je istovremeno bila i poticaj, ali i moj osobni izlet u prekrasnu zemlju.

LITERATURA

Opća povijest umjetnosti, Mozaik knjiga Zagreb,2000.

Costumes of Sri Lanka, K-D.G. Wimalaratne Dian Gomez

The Sari, styles – patterns – history – techniques. Linda Lynton

Ana Marija Grancarić, Ivo Soljačić, Drago Katović, Osnove oplemenjivanja teksila, Knjiga II, Procesi mokre apreture, bojadisanja i tiska, Zagreb, 1994.

Moć boja; kako su boje osvojile svijet; Etnografski muzej, Zagreb, ožujak – rujan 2009.

Indian Saris, Traditions. Perspectives- Design, Vijai Singh Katiyar, 2009.

Indian Art (Oxford History of Art) Partha Mitter, 2001

<http://www.beau-coup.com/traditional-indian-weddings.htm>

<https://www.livescience.com/28634-indian-culture.html>

<http://edition.cnn.com/2013/01/17/world/asia/bharti-kher-indian-artist/index.html>

<https://www.artsy.net/artist/rina-banerjee>

https://en.wikipedia.org/wiki/Rahul_Jain

<http://www.payalsinghal.com/>

<http://www.commisceo-global.com/country-guides/india-guide#C1>

<https://en.wikipedia.org/wiki/India>

<http://study.com/academy/lesson/what-is-block-printing-in-textiles.html>